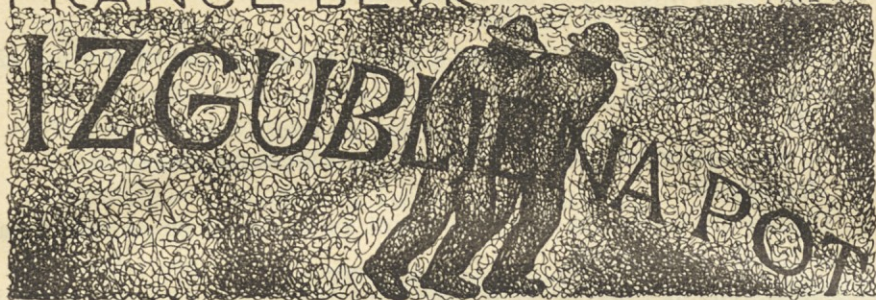

4.

Koča je bila na eni strani napol zakrita od dreves, a na drugi strani od visoke skale. Svet okoli nje je bil zapuščen in zanemarjen, da se je le malo ločil od gmajne. Zdelo se je, da slamnata streha ječi pod bremenom snega. Skozi dvojje okenc je sijala medla luč, sijala je tudi skozi špranje vrat.

Dijaka nista takoj potrkala, pogledala sta skozi okno v notranjost. Izba in kuhinja — en sam prostor brez peči. V kotu je stalo ognjišče. Na njem je pojemał ogenj, a človeka ni bilo videti. Le na tleh ob steni je ležalo nekaj temnega.

Potrkala sta na vrata in pridržala sapo. Zdelo se jima je, da se je v koči nekaj zganilo, potem je bilo vse tiho. Potrkala sta v drugo, močnejše. In ker se še zmeraj nihče ni oglasil, še v tretje.

»Odprite!« se je plaho oglasil Cene.

Tihota, ki je sledila, ju je navdajala z grozo. Luke se nista bala, četudi sta ga komaj poznala. Tedaj, v stiski, bi bila potrkala tudi na vrata razbojnikov. Napol razpala koča jima je prebujala mršavico.

»Kdo je?«

Pravkar sta hotela zopet pogledati skozi okno, ko se je nekdo oglasil za vrati. Glas je bil krepek, nikakor starčevski, kakor sta pričakovala.

Dijaka sta se spogledala. Odgovor jima je obtičal v grlu.

»Kdo je?« se je oglasilo strožje, nestrpno.

»Midva,« se je oglasil Cene. »Pot sva zgrešila.«

Zopet je bilo nekaj trenutkov vse tiho, potem je zaškrtal zapah, vrata so se odprla za špranjo. V nji je stal nekdo s kolcem v rokah. Zdelo se je, da se hoče z zaletom rešiti v sneg in veter, a je v zadnjem hipu obstal na mestu.

»Kaj hočeta?«

»Izgubila sva se.«

Filip je odgovarjal za oba.

Neznanec, ki mu je bil obraz v senci, je za hip zastrmel v metež.

»Ali sta sama?«

»Da.«

Še en nejeveren pogled, vrata so se odprla na stežaj.

»Vstopita!«

Dijaka sta postavila kovčge v kot za vrata, ki so se znova zaprla. Zapah je zaškrtal.

Notranjščina koče je bila več kot siromašna. O kaki postelji niti sledu. Le ob steni je ležala slama, pokrita z raztrgano plahto. V kotu polomljena miza in dva stola. Nekaj posode, drva vsekrižem in razna ropotija.

Uboštvo koče ju ni začudilo. Pač pa človek, ki je stal pred njima in ni bil Luka. Fant kakih tridesetih let; zanemarjena brada ga je delala starejšega. Ves temen je bil v obraz, z močnimi ličnicami, neostriženi lasje so ga delali divjega. Male oči so mu ostro, nezaupljivo vrtale izpod čela. Obleka mu je bila zavaljana.

Stal je s hrbtom proti vratom, še je držal kolec v rokah.

»Kaj pa iščeta tod?« je vprašal nejevoljno.

»Zašla sva.«

»Pa prav sem sta zašla?«

»Zagledala sva luč, pa sva prišla sem... Domov greva, na počitnice.«

»Dijaka?«

»Da.«

»S Pobrežja?«

»Da. Ali bi naju pospremili do vasi? Ali pa dali svetilko?«

Fant je postavil kolec v kot in vrgel nekaj veja na ugašajoči ogenj.

»Vsa sta od snega in se treseta od mraza,« je rekel prijazneje kot prej. »Tja sedita, k ognjišču, in pogrejte se!«

Res, trepetala sta, a bolj od izmučenosti kot od mraza. Neznanec jima je vzbujal strah, vendar sta se mu bolj čudila, kot se ga bala. Sedla sta na vegasto klop k ognjišču. Drva so gorela, širila toploto, po stenah se je razlivala svetloba. Fant se je oziral v okna.

»Da se daleč sveti, pravita?«

»Ne prav daleč. Saj sva komaj uzrla svetlobo.«

Fant je sedel na panj, sklenil roke med kolena in se zamislil.

»Potrebna sta česa gorkega,« je spregovoril. »Pa nimam drugega kot to steklenico. Še nekaj žganja je v nji. Pijta! Kozarca ne premorem.«

Podal jima je zeleno steklenico. Filip je potegnil nekaj požirkov, Cene se je branil.

»Le pij! Saj ni strup. To da gorkote in moči.«

Pil je tudi Cene. Fant je naredil dolg požirek in postavil steklenico k ognjišču. Dijaka sta ga napeto gledala.

»Zakaj tako zijata vame?«

»Mislila sva, da dobiva Luko,« je dejal Cene.

»Pa dobita mene, kaj?« se je neznanec hripavo zasmeljal. »Luka nisem, a sem njegov sin... Šime... Ali ne vesta, da ima Luka sina?« ju je vprašal.

Ne, tega nista vedela. Da je Luka imel ženo, ki mu je umrla, to pač. Nista dobro poznala ljudi, ki žive na samoti.

»Bil sem v Ameriki,« je razlagal Šime, ki so se mu zvito svetile oči. »V Ameriki... celih deset let. Te dni sem se vrnil.«

»In oče tega ne ve?« je vprašal Filip.

»Ne. Pa se morda ne bova niti videla. Ne bom ga čakal. Kateri norec pa naj živi v tej podrtiji? Da ni snega, bi že nocoj odšel. Pijta!«

Filip je zopet napravil požirek. Cene pa je odklonil. Omamila ga je bila utrujenost, toplota in popito žganje. Prijemal ga je dre-mavec. Najrajši bi se bil zvalil na tla in zaspal.

»Glej ga!« je fant pokazal nanj. »Sedé spi. Lezi na slamo!«

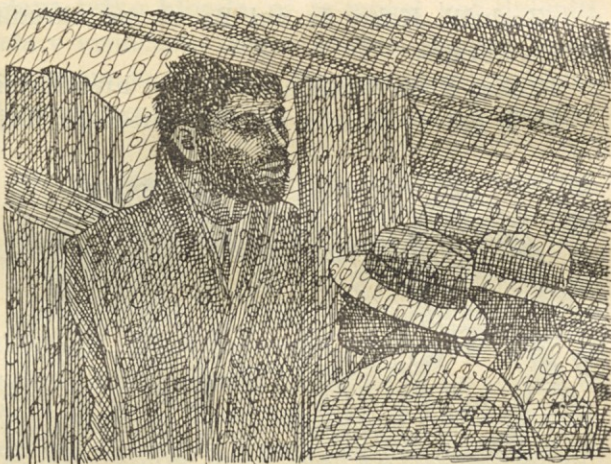
Cene se je zdrnil.

»Ali ne gremo domov?«

»Kam pa se vama mudi? Luči nimam, da bi vama jo dal. Meni pa se v tem vremenu ne ljubi iz bajte. Počakajta jutra!«

Dijaka sta se v strahu spogledala. Medtem se bo stric vrnil, doma bo nastal cel preplah. Toda morala sta se vdati. Bolje tako, kakor da bi ostala v snegu.

Cene je zdrknil na slamo, si položil glavo na laketi in v hipu zaspal.

Filip je bil še ves zdrاملjen. Bilo je vse tako nenavadno. Napol podrta koča; fant, ki trdi, da je Lukov sin, ki se je vrnil iz Amerike; pošastna svetloba, ki se je širila od ugašajočih plamenov in plezala po stenah. Zdelo se mu je, da doživlja eno izmed tistih grozних povesti, ki jih je tako rad bral. Popito žganje ga je sililo k govorjenju.

»Pa niste dobro zaslužili?« je vprašal fanta, ki se mu je zdel presiromašen za Amerikanca.

»Zaslužil. Kako da ne! Pa so me okradli. Do zadnje stotinke so me obrali.«

»Zakaj niste denarja naložili v hranilnici? «

»Viš ga! To bi bilo res najpametneje. Kaj pa je tvoj oče?«

»Trgovec.«

»Aha! Saj se mi je koj zdelo. Hiša, ki stoji za cerkvijo?«

»Ali jo poznate?«

»Hišo pač. Tam mora dobro uspevati trgovina. Tvoj oče pa — vsako stotinko, ki jo iztrži, takoj v hranilnico, ne? No, ali sem prav uganil?«

»Ne vsake,« se je Filip zasmejal. »Včasih potrebuje denar za plačevanje računov...«

»In tega hrani v nogavici?«

Šime je govoril malce posmehljivo in vsiljivo vrtal z očmi v fanta. Tega je za trenutek obšla nezaupljivost, tisti smeh na licih mu ni ugajal. Samo za trenutek. Tako prijetno je bilo v toploti, počutil se je čisto domačega. Pijanost mu je silila v glavo, misli so se mu že čudno zapletale... Kaj je rekel fant? Tisto smešno o nogavici. In on, kaj mu je odgovoril? Ali je res rekel, da denar hrani stric Peter, ki spi v sobici ob hlevu?...

Zavedel se je, da ne more več brzdati jezika. Umolknil je, obšla ga je čudna potrtoost, sklonil je glavo. Nenadoma se je zdrznil.

»Kaj?«

»Pij!« mu je fant ponujal steklenico.

»Ne... bom več,« se je Filipu zapletal jezik. »Ne... morem... več...«

»Zaradi tega še ne boš pijan. In saj se prespiš. Jutri se ti nič ne bo poznalo...«

Filip je naredil še požirek in se streznil. Fant je izpil ostanek.

»Najbolje, da ležeš tudi ti.«

»Jaz?« je vprašal Filip, ki je le s težavo obračal jezik po ustih. »S-saj nisem z-aspan...«

In vendar mu je glava težko klonila, ni je mogel več dvigniti. Zavest se mu je zavijala v vrtinčasto meglo, gnusen občutek mu je stopal v grlo. Čez nekaj minut je zdrknil s klopi na slamo, zablebetal še nekaj nerazumljivega in nič več... (Dalje.)

Ivan Mažič

V borbi z zloveščami

Sicer nihče ne ve kaj določnega povedati, toda ljudski glas je tak, da na Čisti strani straši, in proti temu ni nobene moči, ki bi to mnenje ovrgla. Tudi jaz sem že hodil ponoči tod, a morda ni bila prava ura, zato se mi ni nič primerilo. Nekoč je pa bila kritična ura. Med vojno sem bil na dopustu pa sem se nekega večera nekoliko zakasnil na Menišiji. Sicer so mi sorodniki prigovarjali, naj prenočim tam, ker je že pozno, a nisem maral in sem se le poslovil, dasi je že polnoč odbila. Svarili so me, naj ne hodim na Čisto stran, vendar sem jo le mahnil prav tja čez. In ko sem zašel v tiste tesni med ogradami, mi je pa le postalo nekam tesno. Na levo seč, na desno seč, ni ugodnejšega mesta za napadalca, sem si mislil. Zlasti še v vojni, ko se ti potepuhi skrivajo za vsakim grmom. Zato mi je roka kar sama segla za pas, prišla za bodalo pa ga izdrla iz nožnice tako sunkovito, da je zazvenelo jeklo, kakor bi usekal z mečem. To je najboljši lek proti takim, ki prežijo iz zasede, da ti padejo v zatilnik. Za hip postanem, poslušam, ali se bo morda zaslišalo kako cepetanje. Vse tiho, noč pa temna. Šel sem dalje, v roki pa tiščal bodalo. In to ti precej zaleže, daje ti neko gotovost, da lahko odločneje stopiš. Pravijo, da je ob takih trenutkih najmočnejše sredstvo nož med zobmi. To sredstvo baje prežene strah, a hkrati tistega, ki čaka v zasedi. Jaz sem ga nekoč preizkusil nad nekim popadljivim psom. Razjarjen in nevaren kakor je bil, je bil ravno pripravljen na naskok, pa se spomnim na pipec. Jej, kako naglo je stisnil rep med noge, pričel cviliti in bežati. — No, kam pa grem, zdaj hodim vendar po Čisti strani. Da, naglo sem stopal dalje, a ko sem se približal kapelici in njeni skrivnostni

lučki, sem vtaknil bodalo v nožnico, znak, da je bojna opasnost mimo. Ali veje tiste stare lipe so pa res nekam strahotne ob uri strahov; so kakor ogromne roke, ki se iztezajo sredi nočne samote.

No, kaj je bilo torej, kaj si videl? Nič nisem videl na vsej tisti nevarni Čisti strani. Morda sem imel pač srečo. — No, že mogoče, ali zato je pa kmetu Mešičku drugačna predla. Kmet Mešiček je bil bolj siromašen kmet ali po domače rečeno bajtar, ker kdaj ste še slišali, da bi trdnemu kmetu ali velegruntarju kdaj trda predla! Najsi bo strah, glad ali razne podobne težave, vse to je prihranjeno le siromaku. — No, kaj je bilo torej z Mešičkom? Ja, z njim je bilo pa takole:

Imel je opravek na Menišiji, in to pri tesanju hoj. Prejel je nekaj denarja pa dogovoril se je za naprej, da bo še nekaj tesal. Seveda če bi bilo samo to in če bi se možè odpravilo pred nočjo domov, bi ne bilo nič hudega. Je pa šlo možè v krčmo in tam je pricejalo do pozne noči. Prav treba mu je bilo tako na dolgo in široko nategovati besedo, da so ga bili nazadnje že vsi pivci siti. Pričeli so ga celo dražiti, naj se podviza, da se ne bo zapletel na Čisti strani v kake nastavljene zanke. Seveda on je vse te opomine gladko odklonil pa rekel:

»Naj le bodo nastavljene, a Mešička ne bodo ujele! Mislite, da sem baba? Čiste strani se ne ustrašim ne opolnoči ne opoldne. Tam straši samo plašljivce, ne pa možakov.«

»E, le počasi, Mešiček, nocoj te bo pa nosilo tja čez, da boš kar kozje molitvice molil!«

»Kdo, jaz? Bh, Mešiček se ne ustraši niti zlomka, če ga srečal!«

»Ja, veš, le dobro se podpri, Mešiček, da te res hudir ne odnese, ker je salamensko temna noč!«

O, saj se je podprl Mešiček, pa še pošteno! In mislite si, še močno vino, kakor ga imajo v Sevščeku, tako je bilo možè res temeljito podprto. A kaj za en spak mora biti to, da tako močno podprt kakor je bil Mešiček, pa komaj ti stopi iz krčme, ga že spak nekam zanesa. Ja, če bo tako hodil, ne pride niti do Čiste strani, kako šele čeznjo. O, saj pojde, samo od kraja se mu malo spotika, ker je tema. Tisto že, ali noge ga pa le malo prehudo zanašajo. O, ta preklicani Sevšček in pa to preklicano vino! Toda Mešiček se nič ne huduje, pač pa skuša čimbolj podvizati korak in sam sebi prigovarja, naj nikar tako mahedravo ne hodi.

V bližnjem zvoniku bije ura polnoč, kmalu zatem jo pa kliče še nočni čuvaj v bližnji vasi. »Saj slišim,« reče Mešiček. »Če že ura bije, naj bije, čemu potlej še klicati jo! A prav meni jo kliče, drugemu je nima nikomur. Saj že vse spi, niti žive duše ni več

zunaj, Mešiček, ti pa mahedraš proti Čisti strani sam in samcat; kaj se nič ne bojiš?» Kaj bi se bal, ko je pa tako močno podprt.

Po cesti je že še šlo, ko je pa zavil na Čisto stran, je pa brž postal nekam resnoben. Njegov samogovor, ki je bil vse do tu tako zgovoren, borben in jezljiv, je postal kar tihoten in je polagoma umolknil. Utihnilo je tudi oddaljeno zavijanje psov, in tako je ostal končno le še samotnen odmev korakov poznega vasovalca. Mešičku je postajalo nekam tesno pri srcu, pričel mu je upadati pogum in že je kanil vrniti se. Toda kam? Naj se mar vrne pa potrka na okno češ, naj mu odpro, da prenoči, izgrešil je pot, a je do jutra ne najde. Ne, ne, imeli bi ga za plašljivca, razen tega bi pa bili tudi doma v skrbah. Ne kaže torej drugega kakor naprej.

Prišel je do tistih preklicanih tesni med ogradami, in že je stopal čisto mirno, vinjenost se mu je komaj še poznala. — Stoj! Nekaj je zašušljalo! Da, tu za sečjo na desni strani. Ustavi se, poslušaj — nič. Stopa dalje nekaj korakov pa zopet obstane. Da, razločno je slišal šušljanje, a to pot na levi. Zopet vse tiho. Stopa dalje, in sicer kar moč naglo. Po hrbtu ga prešinja mrzlo in vroče, a korak mu kleca. — Križana gora, kaj ni nekaj zaprhutalo? Da, prav tik za hrbtom ga je nekaj obletelo! — »Kaj je? Kdo je?« — Kakor v silobranu zakriči, zamahne, a nič nima v roki. Še celo brez palice je šel torej na tako nevarno pot. Skloni se k tlom, otiplje kamen pa ga z vso silo zaluči v seč; nato popade še enega pa ga zarine na drugo stran. Palice res nima, toda kamnja je dovolj na Čisti strani, ni pošajna, da bi se ne prebil skozi.

Za enkrat mu je torej odleglo, tako da je tiste preklicane tesni še kolikor toliko srečno prebrodil. Pa ga je kar na lepem zopet nekaj obšinilo: močan prhut ter skrivnostni šušljaj. — »Kaj je?« — Nič odgovora, le obupno se je lomil klic v tihotno noč. Mož jo nemiren rine dalje, a moči mu naglo pešajo in čudna slabost ga navdaja. Le kje je njegova močna opora? Nič več je ne občuti, moč vina mu je dodobra izhlapela. Ja, kaj ni to morda le posledica premočne vinske opore? Ni, vsaj dozdevno ne, mož je videti popolnoma trezen; klecanje v kolenih bi utegnila biti le razburjenost, ne več vino. Ja glejte, že zopet se sklanja in dviga kamen. Da, v bližnji brin je zalučal težek kamen. — »Na, hudič, ubijem tel« — Strahovito je zabobnelo po temotni gmajni, Mešiček pa vihti kamen za kamnom. V vsakem brinu vidi volkodlaka, krog in krog je obkrožen od samih zlih duhov, ki ga hočejo ugonobiti. In Mešiček kolne, besni, se bije, hoče se na vsak način prebiti iz kletega objema. Ne, Mešiček ni plašljivec, zdi se, da tudi vinska moč še zmeraj kolikor toliko deluje; ali to so poslednji izbruhi, to je obupen boj brez upa na zmago.

Da, siromak je obkoljen, poražen. Naj so prividi ali kar koli, res je le, da mož ne more niti kreniti več z mesta, je kakor v pravcatem začaranem krogu, obdan od samih zlovešč. Ne sliši le prhutanje in sikanje, temveč prav vidi temne sence, kako ga obkrožajo. Dasi so bili prej brini in samotna debla, so zdaj žive, gibljive sence, ki se vrtinčijo okrog njega. Glej, tam gori je stara lipa, Mešiček jasno vidi njene temne obrise, še jasneje vidi samotno lučko, ki tako skrivnostno miglja iz kapelice pod lipo. In Mešiček hoče tja gor, kajti tja mimo pelje pot. Samo korak, dva, pa mu noga zastane, kajti nekaj ga je sunilo v zatilnik. Mešiček se hoče okreniti, a se ne more, vrat mu je čisto trd; hoče zakričati, a ga za grlo nekaj tišči. Kamen, kamen! Da, kamen ga bo rešil. Že se sklanja, že je dotipal kamen; toda ne more ga dvigniti; drugega, tudi ne gre, tretjega, križana gora! Vsi kamni so zazidani v tla, nobenega ne more izrvati.

»Pomagajte!« Mešiček vpije, kliče, moli, a slišati je samo stokanje, nič drugega ne more spraviti iz sebe. Motovili pa kar naprej, kar v celo po nekem močvirju in blatu gazi, naravnost dirja, kakor bi ga kdo z vso silo tiral. Nevidna sila ga vleče in zelena kresnica mu kaže pot. Na koncu močvirja pa zagazi v šumo, in potem se spenja v klanec. Skozi goščo gazi, v divjo strmino ga tira skrivnostni bič. In niti ne stoka več, nič več se ne punta, predan je vsemu, naj ga nese kamor koli. Niti utrujenosti ne občuti več, ne nog, ne strmine, on vidi samo kresnico vodnico. Preskakuje skale, pleza, se plazi po vseh štirih, vrtinči se, bega in bega. Mešiček je kavelj, nocoj, ume vam plesati po eni nogi.

Toda vsakega plesa je kdaj konec, sleherne koti je kraj, a vsaka noč je ob moč, ko se dan zaznamuje. Tudi Mešiček je prišel končno na cilj. In tedaj je luč vodnica zbledela — in trudni popotnik je zasnival, ko je vstajal jutrnji zor. In brž se je Mešiček prebudil in zdramil. Dan! Debelo je gledal Mešiček. Kje je za božji dan? V neke čeri je zasajen, da, v divjih čereh sedi! Le kako je zašel tu sem, čemu in odkod? Mešiček ugiblje, glava mu je težka, noge težke, a vse telo izmučeno, premočeno od potu. Škornji so mu blatni, kamižola raztrgana, a klobuka nikjer. Polagoma se izmota iz skal, gleda, se ozira v dolino in se prime končno za glavo. Sto vragov, tri sto zlomkov zloveščih, saj to je Javornik! Le kako je zabredel Mešiček na Javornik?

Da, v Sevščeku se napiješ pa te zanese na Javornik. Ali ni to čudno? Seveda je čudno. To pa bržčas zato, ker na Čisti strani straši. Tam straši in bo strašilo, dokler bodo imeli na Menišiji tako močno vino.

Skopuh in njegova srajca

Ilustriral Nande Vidmar

Živel je človek, ki je imel veliko denarja, pa je bil strašen skopuh. Mislil je, da bo svoje bogastvo vzel v grob s seboj, pa ni v življenju hotel trošiti denarja, celo za tisto ne, kar je najnujnejše potreboval. Za kosilo in večerjo je bil zadovoljen s suhim kruhom in mrzlo vodo, oblečen je bil pa v staro srajco iz konopljine, katero je podedoval po svojem očetu, ki je bil prav tak skopuh. Prav za prav je od očetove srajce ostal samo še en rokav, vse drugo pa je bilo sešito iz novejših krp. Skopuh se na to seveda ni oziral, ampak je živel mirno in brezskrbno in posmehovanje sosedov ga ni kar nič vznemirjalo.

Tako je naš skopuh lepega dne potegnil srajco s pleč, jo opral in jo razobesil na leseno ograjo ob hiši, da bi se posušila.

Pa se je sonce, ki je preje leta in leta s svojimi žarki sušilo to srajco, nasmehnilo in reklo:

— Čakaj, na zemljo grem in plačilo bom zahtevalo od skopuha za usluge, ki mu jih delam že toliko let.

Rečeno — storjeno. Sonce se je sprevrglo v starčka z dolgo belo brado, sedlo na velik oblak in prispelo na zemljo. Stopilo je v skopuhovo hišo in potrkalo.

— Dober dan, — je spregovorilo, ko se je bogatin prikazal na pragu. — Po denar sem prišlo, ki si mi ga dolžan.

— Po denar, praviš? Kakšen denar? — je skopuh splašeno vprašal in skušal zapreti vrata.

— Čakaj! — je spregovoril gost in ga prijel za roko. — Sonce sem. Že leta in leta sušim s svojimi žarki tvojo srajco, pa mi do danes še počenega groša nisi plačal za uslugo. Ne bom veliko zahtevalo. Samo sto zlatnikov.

— Če si zares sonce, kaj boš potem z denarjem? — je vprašal skopuh, bled ko mrlič. — Kaj te tudi drugi ljudje plačujejo zato, ker sediš na nebu in jih greješ v lastno zadovoljstvo?

Sonce se je nasmehnilo, pogladilo svojo belo brado in odgovorilo:

— Ne jemljem denar zase, ampak ga bom razdelil ubožcem. Ti si pa tako bogat, da sto zlatnikov ne pomeni tebi več ko sto pšeničnih zrn.

— Reveži ne rabijo denarja, — je odvrnil bogatin. — Njih je nebeško kraljestvo. Kolikor prej umrjejo, toliko prej bodo v paradizu. Sto zlatnikov ne morem dati, sto molitvic bi pa utegnil zmoliti pred Kristusovo podobo.

— Molitev tistega, ki ne pomaga svojemu bližnjemu, ne pride do božjih ušes! — je odgovoril belobrađi starček. — Pozemeljska bogastva so ničeva, dobra dela pa so brezsmrtna in dvigajo človeško dušo v kraljestvo angelov.

— Prav, pa ti le ne dam sto zlatnikov! Več mi je za zlato ko za uboštvo revežev! — je jezo zavpil skopuh in pred nosom zaloputnil vrata daljnjemu popotniku.

Takrat se je čudni gost zopet spremenil v prvotno podobo, poletel je proti nebu in obsijal, kakor vedno, široki božji svet s svojimi blagodejnimi žarki.

— Slišiš veter! — je ukazalo sonce močnemu zahodniku, ki je tisti čas pihal mimo njegovega prestola. — Na zemljo se spusti in pograbi srajco brezsrčnega človeka, ki mu ljudje pravijo skopuh!

In zahodnik je z vso močjo pihnil v svoj ogromni rog, se spustil k tlam in potegnil z ograje razcapano skopuhovo srajco.

Ko je pa bogatin opazil, da njegova srajca plava vedno višje v zrak, se je pognal za njo in se hotel meriti z vetrom.

Tri dni je tekel za njo in tri noči, pa je ni mogel zagrabit. Pot ga je zalival, prehladil se je in konec koncev umrl.

Njegova duša se je preselila v pekel, k dušam ostalih grešnikov, bogatija pa mu je razpadla ko zemeljski prah.

Pa boste vprašali: kaj se je zgodilo pa z njegovo srajco?

Polnih dvesto let je zapadni veter podil to srajco po ozračju, dokler se nazadnje ni utrudil, igrajoč se ž njo, pa jo je spustil v kotel velike papirnice. Tam se je srajca spremenila v kašo, potem pa v bel papir, na katerem je natisnjena tale pripovedka.

(Iz bolgarščine Tone Potokar.)

Spartak, vojskovodja sužnjev

O Spartakovi mladosti in v splošnem o njegovi usodi do leta 73. pr. Kr. je zelo malo znano. Pripadal je nekemu nomadskemu plemenu v Trakiji. Kot vojni ujetnik je prišel v Rim in bil prodan za sužnja. Zbežal je, postal vojak (plačani vojščak) in bil naposled prodan lastniku gladiatorske šole v Capui, kjer bi se ga izvežbalo za gladiatorja. S Spartakom se je nahajalo v gladiatorski šoli nekako 90 drugih sužnjev, Trakijcev in Galijcev, ki so prisegli, da zbežijo pri prvi ugodni priliki. Zarota je bila odkrita, vendar se je Spartaku in okrog sedemdesetim tovarišem posrečilo, da so pobegnili. Spotoma so oropali nekaj voz z orožjem, ki so ga kmalu z uspehom rabili zoper svoje zasledovalce. Ta uspeh se je hitro izvedel po vsem kraju. Pripeljal jim je novih privržencev in bojevnikov.

Število upornikov je tako narastlo na dvesto mož, ki se niso z lastniki prav nič vljudno in nežno obnašali. Spočetka se jih je smatralo, kot da je to nekakšna nevarna roparska tolpa, zoper katere so rimske oblasti poslale pretorja Claudija Pulherja s 3000 možmi češ, naj napravi ropanju konec. Spartak je razvil svojo vojsko na vrhu takrat nedelujočega Vezuva in porazil Claudijevo vojsko. Tabor, prtljaga, orožje je bil plen zmagovalcev. Od tega trenutka je bil Spartak slaven mož. Njegovo ime je poznala vsa Italija. Proglasil se je javno za sovražnika Rima in pozval vse sužnje in tlačane, naj se mu pridružijo in začnejo osvobodilno vojno. V množicah so sledili sužnji in ljudje brez lastnine, tujci in Rimljani njegovemu pozivu. Poljedelci so zapustili njive, pastirji črede, sužnji svoje gospodarje; jetniki so razrušili ječe, prisilni delavci strli svojo okove — vse je bežalo in se zbiralo okrog moža, strahovalca Rima...

Poročilo o porazu pretorja Claudija Pulherja je bilo sprejeto v Rimu z nejevoljo in s čudenjem. V naglici je bila zbrana vojska 8000 do 10.000 mož (prave rimske legije se za takšne kazenske ekspedicije niso uporabljale, poleg tega pa so bile takrat zaposlene pod velikim vojskovodjem Pompejem in Lucullum v Španiji in na dolnji Donavi) in izročena poveljstvu dvema pretorjema. Spartak je bil previden in se ni upal nastopiti na odprtem polju. Ali njegovi podpoveljniki, posebno pa Galijci, so smatrali to njegovo previdnost za strahopetnost. Zgrabili so se s 3000 Rimljani in bili tepeni. Sele sedaj so preostali spoznali preudarnost svojega vojskovodje in se podvrgli njegovim poveljem. Umik se je nato izvršil brez izgub.

Spartak je kmalu našel priliko, da je poraz popravil. Po nekaj uspešnih napadih in pobojih je prišlo do bitke, ki se je končala s sijajno Spartakovo zmago. Vsa spodnja Italija je padla v roke gladiatorjem.

Vojska sužnjev je vriskala in plenila. Spartak pa je postajal vedno resnejši. Kot dober poznavalec rimske svetovne moči, je vedel, da je ta vojna dosedaj le nekaka majhna praska in se še moči Rima sploh ni dotaknila. Njegova misel je bila predvsem osvoboditev sužnjev. In verjel je, da bo to zmožel. Sužnji spodnje Italije so bili takorekoč osvobojeni. Sedaj, je mislil, preden dobe Rimljani čas, da se od strahu zavedo in svoje velike vojskovodje Pompeja in Luculla z njihovimi legijami pozovejo, treba z urnim pohodom na sever prehoditi vso Italijo, vse pobiti, kar se bo zoperstavljalo in tako izvršiti osvoboditev sužnjev in tlačanih.

Ta misel priča o veliki državniški sposobnosti. Ali njegovi podpoveljniki, pa tudi čete, ki so lizale kri Rimljanov, so se tem načrtom trdovratno upirale.

Zaman jim je Spartak predočeval, da se še niso merili s pravimi rimskimi legijami... Vojska se je delila. Galijci in Germani pod vodstvom poveljnika Crixiusa so bili za pohod na Rim; Trakijci in spodnji Italijani so držali s Spartakom.

Tri mogočne rimske armade so bile kmalu poslane na bojišče. Dve pod poveljstvom konsula, torej najvišjega uradnika Rima, ena pod poveljstvom pretorja. Vočigled tega sta se pomirila Spartak in Crixius. Vendar prave enotnosti ni bilo. Marširala sta oddvojeno. Spartak s 40.000 možmi, Crixius s 30.000 možmi. Kmalu je zadel Crixius na rimsko pretorijansko vojsko, ki je pri naskoku Galijcev in Germanov prišla v nered in zbežala. Ker se Galijcem zasledovati bežeče vojske ni ljubilo, se je pretorijanska vojska zopet zbrala in drugi dan napadla nič hudega sluteče Galijce in jih pobila. Tudi Crixius je padel v bitki. Komaj 10.000 mož se je rešilo z begom in se prebilo k Spartaku. Zmagovalna pretorijanska vojska se je združila z obema konsulskima vojskama, ki so potem, v dveh pohodih, poiskali Spartaka.

Spartak se ni pustil dolgo iskati. Z večjim delom svoje vojske (manjšemu delu je ukazal, da ima drugo konsulsko vojsko držati v šahu) je naskočil prvo konsulsko armado in jo popolnoma razbil. Hitro se je združil z ostalim delom svoje armade, naskočil drugo konsulsko vojsko in tudi to popolnoma razbil. Celo taborišče in veliko število ujetnikov mu je padlo v roke. Neutrudljivo je nadaljeval svoj pohod proti severu, premagal rimsko vojsko, ki so jo rimski pretorji v naglici poslali nasproti. Tako je dosegel Modeno. Zdelo se je, da je nepremagljiv...

Ali naredil je nekaj, kar je zadelo Rim kot najhujše ponižanje.

Spartak je odredil pogrebne svečanosti za padlega Crixiusa. Pri tem je — v navzočnosti vse svoje oborožene sile — 300 ujetih Rimljanov pustil nastopiti kot gladijatorje, ki so se morali boriti za življenje in smrt. Zaničevani sužnji so bili sedaj gledalci... ponosni Rimljani pa kot najeti sabljači v areni. Vsa poročila o vseh porazih in izgubah, ki so jih pretrpeli Rimljani, niso tako občutno zadela kakor to poročilo. Gladijatorska smrt 300 rimskih vojščakov je bila kot najobčutnejša žalitev rimskega veličanstva, neizbrisen žig sramote.

Spartak je stal sedaj na vrhuncu svoje moči. Sedaj mu je bilo omogočeno, da izvrši svoj načrt: Nešteto sužnjev osvoboditi, vojsko razpustiti in živeti v zavesti, da je Rim, tlačitelja sveta, zlomil... Vendar je Spartak šel mimo Rima proti dolnji Italiji. Zasedel je Thurium, ga proglasil za svobodno luko in izdal ljudske zakone. Vidne so sledi, da je imel Spartakov načrt, v dolnji Italiji osnovati državo po vzgledu lykurgijske Šparte. Odpravil je porabo plačilnih sredstev iz zlata in srebra, določil nizke cene vsem živilom, zahteval je spartanski, priprosti način življenja, združil je begunce različnih narodov, ki so živeli pod njegovo zaščito, v bratsko sožitje in jih izvežbal za dobre vojščake. S temi načrti zaposlen, je Spartak pozabil, da se je lahko sovražnik, kateremu je pustil čas, da se od strahu in porazov odpomore, z vso močjo pripravljal. Močna, dobro disciplinirana armada je bila zbrana. Za poveljnika je bil imenovan izkušen vojskovodja Crassus...

Spartak je izvojeval sicer več zmag nad to vojsko, končno pa je podlegel leta 71. rimski premoči. On sam je bil v bitki smrtno ranjen. Okrog 6000 mož njegove vojske je padlo v roke Crassusu, ki jih je pustil pribiti na križ, čeravno je v Spartakovem taboru našel 3000 živih rimskih ujetnikov. »Najnižja« človeška kategorija, spartakovi bojovníki niso segli po življenju svojih ujetih sovražnikov. Vendar strah, ki se je polastil Rimljanov v teh vojnah, je bil tako velik, da jim je tičal v kosteh več desetletij. Rimske matere iz preprostega ljudstva so imele navado svoje neposlušne otroke strašiti: »Spartak bo prišel.«

Janko Trošt

Nekaj za Božič

Kdo se ne veseli dolgih decembrskih večerov, ki so vse prekratki za dovršitev vseh načrtov in zamislov, ki naj olepšajo in okrase dom za božične praznike! Kdo se nerad posveti tem najlepšim uram dela, ko se že vse naše misli in želje prepletajo v samo praznično razpoloženje in čim globlje doživetje praznika miru! Vse je pri delu, od najmlajšega družinskega člana do babice in deda, ki iz zapečka dajeta mlajšim navodila iz svojih dolgoletnih izkustev. To je pač najvišja hišna oblast, najodločilnejša v podobnih zadevah, ki je ne more prav nič omajati, ovreči ali vzeti pravega pomena izdanim odredbam, kar je tudi najboljšje jamstvo za zagotovljen uspeh.

Jaz pravim, da je prav in modro tako, da poslušamo nasvete starih in izkušenih ljudi, da se drži hiša ob takih prilikah svojega stoletnega reda, ki preveča že zidovje in ki se vedno znova poraja z novimi pokolenji. Taki častit-

Jaslice učencev meščanske šole v Ribnici

ljivi običaji in navade naj se le še vedno obnavljajo, saj so dobršen del naše narodne preteklosti ter sestavina narodne zavesti. V njih vedno znova zažive naši predniki in našim zanamcem bodo še vedno svojska, zato najtrajnejša in najdražja zapuščina.

Taka naša narodna dota so tudi jaslice, ki jih je v času zadnjih dveh ali treh desetletij močno izpodrinilo božično drevesce. To drevesce je sicer lepo, včasih tudi koristno, zrastle pa ni na domačih tleh, ampak smo si ga sami presadili na mesto, ki so ga še nedavno zavzemale naše slovenske jaslice. Po mestih, pa tudi po hišah na deželi je že davno razpadel jaslicam hlevček in pastirčki so bog ve kam zašli za izgubljenimi ovčicami. Le sem in tja se še najde kak majcen, ročno rezljan svečnik, ki ga je dala mati otroku za tolažbo in igrabo, nevede, da je to morda še zadnji ostanek hišnih jaslic.

Božične jaslice so prelep in svojski slovenski božični običaj. Še nedavno tega jih je imela vsaka hiša in vsaka družina v hišnem kotu, kjer je čez leto viselo božje razpelo z zataknjeno oljčno vejico. Čim imenitnejše so bile jaslice sestavljene, tembolj je bila hiša ponosna nanje. Včasih so bile prave domače umetnine in bog ve kateri samouk-umetnik jih je izgotavljal po več let. Nekaj teh se je še ohranilo. So pa že silno redke. Pred leti sem videl v Ljubljani razstavo slovenskih jaslic, ki je bila zanimiva in je le škoda, da si je niso mogli ogledati vsi naši podeželski kraji, zlasti oni, kjer ta lepa navada že skoro izumira.

Že prva povojna leta je hotel ta pojemajoči običaj poživeti naš največji in najzaslužnejši narodopisec, akademski slikar Maksim Gaspari, ki je naslikal slovenske jaslice v pristno narodnem duhu, ki jih je potem založila in izdala Umet. propaganda. Vidi se jih po naših domovih, žal še vedno premalo, ker so vsi podobni izdelki, ki jih dobimo v trgovinah naprodaj, le tujega porekla.

Ko se zopet bližajo oni dolgi, pa vendar čez vse prijetni predbožični večeri, ko bo zopet vse v delu in pripravah za praznike, sem prepričan, da bo poleg množice načrtov in zasnutkov, oživila tudi misel na že skoraj pozabljene jaslice. Res, treba jih bo obnoviti in jim dati mesto, ki so ga po krivici izgubile. Vem, da je tudi med »Razorovci« prenekateri, ki bi se z njimi rad izkazal in jih tako umetelno izvršil, da bi se jim čudila vsaj srenja in tri fare naokrog. To tudi jaz vsakomur želim, ker sem prepričan, da bo vsako najmanjše delo in že vsak poizkus le nekaj pripomogel, da bodo v doglednem času zopet jaslice našle svoje mesto v vseh naših domovih.

Prav lične in mične jaslice si lahko brez večjega truda in z malimi stroški izgotovimo sami na več načinov.

Za rezljanje figuric bo že malo pozno, spretnejši si te lahko zgneteje iz posebnega gnetila, ki je podobno plastelini, toda boljše in cenejše. Vzameš 280 g čistega čebelnega voska, ga raztopiš in dodaš 100 g čiste svinjske (nesoljene) masti in pa 120 g dobro zmlete barve »bolus«, ki jo dobiš v drogeriji. Ta zmes ti da pol kilograma izvrstnega gnetila za manjše izdelke, ki imajo videz, da so iz žgane gline, podobnim »Terrakotta« izdelkom. Gnetilo je zelo trajno in ga lahko rabiš ob vsaki priliki. Če je sprva pretrdo, postane pri gnetenju s toplino rok volnejše in se da lepo oblikovati. Vsaki figurici napravimo najprej ogrodje iz primerno debele mehke žice. Na to nanašamo tanke lističe gnetila prav tako, kakor če upodabljamo iz gline. Figur ne zgledimo in ne barvamo, ker najlepše učinkujejo v svoji naravni barvi.

Za večje figure pa si pripraviš dobro gnetilo iz papirne celuloze na sledeči način: Vzameš škaf in ga napolniš z vodo. Vanj natrgaš drobnih koščkov časopisnega papirja. V posodi ga namakaš tri do štiri dni tako, da vsak dan menjaš vodo, dokler papir popolnoma ne razpade. Vsedlino ocediš in jo nato tri do štiri ure prevrevaš v navadnem lugu. Ko se shladi, jo precediš skozi gosto tkanino in spiraš s čisto vodo, da dobiš samo belo celulozo. Tej dodaš primerno količino redkega mizarskega kleja in jo dobro pregneteš v trdo ugneteno testo. Zaviješ ga v navlaženo cunjo in shraniš na hladnem mestu. Ker postane to gnetilo radi neprijetnega duha kmalu nerabno, lahko navlaženi celulozi, ki jo hraniš v mokri cunji, sproti prilivaš razredčen klej. Iz tega gnetila izgotovljene figurice imajo večjo trdnost, če jim daš žično ogrodje. Prav dobro se dajo barvati.

Za junake z ločno žagico, ki so umetniki v izrezovanju ploskih predmetov, kakor tičnic, vremenskih hišic in pa nakodranih okvirjev ter druge krame, ki prestreza prah po stenah in omarah v večno jezo in delo marnim ženskam, pa so jaslice z vrezanimi figuricami prav hvaležno delo. Prepričan sem, da bodo našle priznanje vseh, ki so pripravljeni za božič, po stari in častitljivi navadi, pred

njimi zapeti »Slava Bogu na višavi«. Ne mislim jaslic, ki se dvigajo v mahu, kakor majhen Triglav, kjer mrgoli pastircev in ovčic, zverjadi in perjadi, dreves in grmovja, lovcev streljajočih s puško na zajca, preko pastirjev, ki čisto mirno kade svoje dolge pipe. Pri jaslicah, ki jih imam v mislih, naj bi vse osebe simbolično prikazovale veliki dogodek v človeški zgodovini, rojstvo težko pričakovanega Boga, ki prinaša vsem potrebnim miru in utehe. Osrednje osebe: Mati božja z Detetom in sv. Jožef morajo pač ostati zidealizirane, radi tega tudi v oblačilih, kakor jih vidimo na slikah ali drugače upodobljene. Vse drugo osebe pa je lahko iz sedanje dobe in tvori simbolično dekoracijo svojemu osredju: starček ob palici, popotnik, betežna starka, delavec, delavka, mati itd., pa tudi osebe, ki prizor poživljajo: pastir z rogom, pastirček, piskajoč na piščal, šolarček, prezebajoča deklica in seveda velike in male ovčice tudi. Vsaka oseba naj z držo izraža molitev, počastitev, veselje ali da prinaša dar in podobno.

Za take jaslice potrebujem v prvi vrsti dober načrt za vsako nastopajočo osebo, in sicer, če le mogoče za obe strani, sprednjo in hrbtno. Velikost posameznih figur naj se ravna po prostoru, ki je na razpolago, in številu oseb, t. j. od 10 do 15 cm ali pa tudi višje. Posamezni deli, obleka itd. naj bo čim enostavnejša, toda dekorativna. Zato naj tvori vsak sestavni del le ploskovno enoto, brez podrobnosti gub in sence, lepo oblikovano in učinkujočo po barvi v zvezi z okolico.

Za izrezovanje figur rabimo 3 do 5 mm debele lipove deščice ali pa vezane plošče. Na spodnjem delu vsake figure napravim primerne podaljške, ki jih vdenem v lesen ploščiček, da jo lahko poljubno prestavljam na levo ali desno stran jaslic. Radi tega je potrebno, da so figure od obeh strani poslikane. Po barvam torej obe strani in tudi obstranski rob, ki naj bo oster in ne od brušenja zaokrožen, ker s tem le obliko pokvarim. Izrezane figure plosko brusim na finem steklitnem papirju. Nato jih zmočim in ko so suhe, še enkrat obrusim. Na ta način bodo ostale ploskve tudi po barvanju gladke. Rabim v ta namen le tempera ali plakatne barve, ki les popolnoma krijejo. Barve naj bodo žive in naj se med seboj lepo ujemajo. Figurin podstavek je svetlo rumen, kakor sploh ves temelj jaslic, ki ga lahko prikrojiš tako, da tvori pred hlevcem dve ali tri nizke stopnice. Hlevček, za katerega je potreben debelejši les (8 do 10 mm), naj bo v slogu, ki ga vidimo pri stajah in pastirskih kočah po naših planinah. Lesena naj bo in krita s škodlami ali slamo, seveda brez sprednje stene. Ostenje je po barvi temno in zakajeno, da se svetlejšje figure tem lepše odražajo. Zato ga je treba prevleči s sivim lužilom, ostreje pa z rjavočrnimi pokončnimi progami, ki jih narediš, da v polmokro sivino vlivaš s čopičem temne proge orehovega lužila. Škodle nacepiš iz goste smrekovine ali jih pa narežeš iz tankih obodnic pa tudi oblancev kar s škarjami in nalepiš s klejem na strešne ploskve.

Prav lepo se dajo izgotoviti jaslice tudi z žgalno iglo. Vse figure izrežemo z ločno žagico, obrise risbe pa izžgemo z iglo. Nato barvamo in sicer z vodnimi barvami, da ostane viden slog lesa, ki naj bo le lipa ali javor. Vse izdelke še prevlečemo z lahkim loščem (lakom), ki si ga napravimo sami, da vzamemo n. pr. 100 g vinskega cveta in 10 g belega šelaka.

Za izdelavo takih jaslic bi torej potreboval sledeče gradivo: 4—5 mm debelo vezano ploščo ali lipovino, tempera ali plakatne barve, vodne barve, orehovo in sivo lužilo.

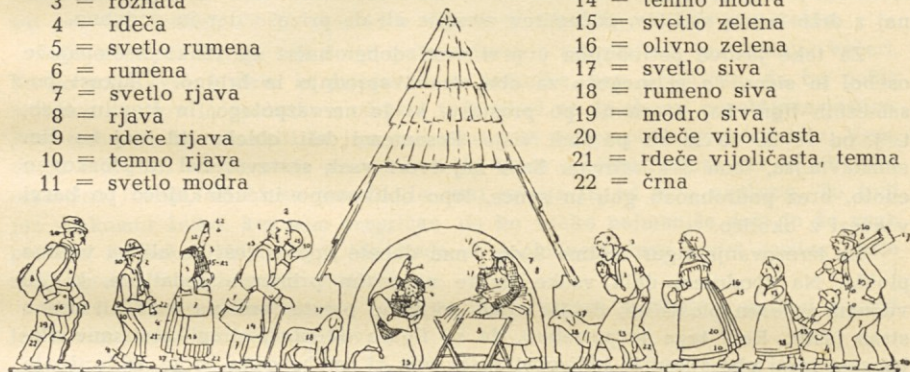
Zadostovale bi sledeče tempera ali plakatne barve: cinkova bela, rumena, cinobrovo rdeča, rjava, temno modra in črna. S pomočjo teh in pa navadnih vodnih barv, ki jih rabimo v šoli, si lahko pripravim vse ostale barvne odtenke. Toliko slikarske umetnosti bo pri vsej zadevi pač potrebno.

Radi lažje sestave barvne ubranosti na posameznih figurah, kakor tudi v pogledu na celotni izdelek jaslic, sem označil sestavne ploskve s številkami, ki naj pomenijo sledeče barvne tone:

- 1 = bela
- 2 = mesno rdeča
- 3 = rožnata
- 4 = rdeča
- 5 = svetlo rumena
- 6 = rumena
- 7 = svetlo rjava
- 8 = rjava
- 9 = rdeče rjava
- 10 = temno rjava
- 11 = svetlo modra

- 12 = modra
- 13 = modro zelena
- 14 = temno modra
- 15 = svetlo zelena
- 16 = olivno zelena
- 17 = svetlo siva
- 18 = rumeno siva
- 19 = modro siva
- 20 = rdeče vijoličasta
- 21 = rdeče vijoličasta, temna
- 22 = črna

Tu so naštetí pa le glavni barvni toni, vseh odtenkov, ki nastajajo pod čopičem pri delu samem, pa ni mogoče določiti. Te prinese vaja. Barvno ubranost pa lahko povečam, če posamezne dele barvane ploskve ne prevlečem s strogo enotnim tonom, marveč, da jih obrnjene proti svetlobi barvno osvetlim in nasprotno otemnim. Ravno tako ni barva kože pri vseh obrazih enaka, marveč različna in da se na samem obrazu stopnjuje. Čelo je najsvetlejši del obraza, na licih je rdeči barvni odtenek močnejši in podobno.

Kakor sem že omenil, ni mogoče do podrobnosti opisovati vsako figuro zase, ker bi bilo to zelo malo uspešno. Dober in korajžen začetek je že pol doseženega uspeha. Nič zato, če se ena ali druga figura ponesreči, če je ena slabše ali manj povoljno izdelana. Prepričan sem, da je ne boš dolgo take gledal, ampak jo boš skušal čim prej popraviti ali nadomestiti z drugo. Torej je to kljub vsemu le napredek. Sposobnejši bo izvršil jaslice vse lepše in točnejše, marsikaj bo sam pridal in predrugačil ali izpopolnil. Delo samo uči, če se ga lotimo z ljubeznijo in vnemo in še slabši izdelek bo popravil čas, če vztrajno gledamo na cilj.

Vsem, ki se bodo lotili tega hvaležnega dela in onim, ki bodo sodelovali, želim, da bi bile letošnje jaslice čim bolj domače, ki naj bi prinesle njihovim mojstrom za trud in vnemo čistega, neskajjenega zadovoljstva in pa občega priznanja!

Navedel sem le nekaj lažjih načinov za izgotovitev domačih jaslic, ki se dajo prav lično izvršiti z domačo pomočjo in brez večjih stroškov. Seveda se jih lahko vsako leto izboljša ali dopolni in če so figure slikane po obeh straneh, tudi sestavi v vseh mogočih skupinah. Kakor pri vseh podobnih izdelkih, je tudi tu domišljija neizčrpna, treba je vsak njen zasrutek zgrabiti in podati v lepi in okusni obliki.

Živali, ki prespe zimo

Prijatelj narave v jesenskem gozdu kaj lahko naleti na ježa, ki je ves zaposlen, da se komaj še utegne umakniti človeški nadlegi. Zbira odpadlo suho listje, podjetno ga znaša v luknjo, ki si jo je že prej pripravil v zemlji pod debelo drevesno korenino. Pošteno si bo postlal, da se bo lahko popolnoma zaril v varujočo odejo v varnem brlogcu. Masten prigrizek si bo že prej privoščil, nato pa se bo zvil v klopčič in bo sladko zaspal. Ne bosta ga motila tam zunaj ne sneg ne mraz, prijetno bo sanjal o žabicah in miškah in ribicah, ki ga bodo že čakale, ko ga bo prebudilo tople pomladansko sonce. Ves mršav se bo skobacal na plan in po prespani zimi bo pričel spet z lovom na hrano, edinim poslom, ki mu ga je namenil Stvarnik.

Vse bolj skrben je v tej zadevi hrček. Čemu bi si ne uredil lagodno, ko ima časa na pretek, zakaj bi pozimi stradal, če si lahko pomaga! In uredil si je kar dva prostorčka, spalnico in shrambo. Vse poletje je grmadil zalogo, in če se pozimi kdaj slučajno prebudi, stegne le tačko in slasten zalogaj roma v prazni želodček.

Sicer pa zimsko spanje sesalcev sploh ni čisto trdno in neprekinjeno. Le s vizec je v tem menda izjema. Malo večji je kot domači zajec, živi v planinah. Tako je izbiren, da ima posebno letno in posebno zimsko stanovanje, ki sta ločeni daleč vsaksebi. V zimski luknji se stisnejo vsi rodbinski člani tesno skupaj, da jim je prijetno toplo, in spe in spe, dokler jim pomlad ne zleze skoro pod kožuške.

Nasprotnih navad sta medved in jazbec, ki čez celo zimo nikdar ne zdržita v svojih brlogih, ker večkrat brkljata naokoli. Čim nastopi sredi zime ugodnejše vreme in so noči brez slane, je že medved zunaj in stika za plenom. Jazbeca pozimi žeja, pa se napoti v takih nočeh k vodi, spotoma pa gleda, da ne pije na tešče. Da jazbec v dolgi zimi sesa svoje tace, je prazna izmišljotina.

Saj tudi o polhu trdijo, da prespi sedem mesecev v letu. Še v glavo mu ne pade! Čim pobožajo topli žarki njegovo domovanje, prikobaca na sveži zrak in urno pregleda, kako je z zalogo želoda in lešnikov, ki jo je jeseni spravil v bližnjem votlem deblu ali v skriti luknji v zidu. Pošteno se okreпча, da zopet lahko veselo teka po gladkih bukvah in ostalem gozdnem drevju.

Zimsko spanje živali prav za prav ni nikako navadno spanje v smislu besede, temveč stanje smrti podobne otrplosti, pri kateri delovanje notranjih delov telesa skoro povsem prestane. Žival diha čisto počasi in nalahko, kri se ji leno pretaka po žilah in skozi srce ter se odvisno od zunanosti znatno ohladi. Ako torej telo svoje delovanje tako zniža do najskrajnejše mere, je tudi potreba po hrani znatno manjša kot sicer in ni nevarnosti, da bi žival morala poginiti od lakote.

Kako je neki z živalicami, ki imajo mrzlo kri, kako je s kačami, močeradi in žabami, ki jih pozimi tudi nikjer ne vidimo? Vse spe v zemlji ali v brežnem blatu. Mnoge se skrijejo že v mesecu septembru ter prilezejo na dan šele aprila. (Kdor ima terarij in svoje živalice pravilno goji, ve, da je martinčke treba jeseni spraviti v zaboj, napolnjen s prstjo, kamenjem, mahom in listjem, ter ga postaviti v nezakurjen prostor, da živali tam v miru prespe pol leta.)

Deževniki, gliste, se jeseni pomaknejo globlje v zemljo. V tucatih medsebojno prepleteni kot mrtvi pričakajo pomlad. Ker tudi ogrci, pod-

jedi, in podobna svojat rinejo globlje, kadar gornja zemeljska plast zmrzuje, je krt enako prisiljen, da preloži svoj lovski delokrog v nižje plasti.

Tudi med ribami so zimski zaspanetje. Krap n. pr. se zarije s sprednjim delom telesa v blatno dno in prebije v tem položaju vso zimo, če ga ribič za božič ne izbeza na dan.

Zelo snažno postopa polž. Pred zimo zaleze pod listje ali pod dračje, zazida vhod v svojo hišico z apneni steno ter nemoteno prespi polne štiri mesece.

V kolikor jih ni pobral že jesenski mraz, prespe zimo seveda tudi žuželke. Med čmrlji in osami ostane le nekaj krepkejših samic, ki si poiščejo varno skrivališče, da spomladi lahko poskrbe za nov zarod. Mravljišče je pozimi kot izumrlo in vendar živi. Vsi vhodi so skrbno zadelani, drobno prebivalstvo pa spi spanje pravičnih in ne potrebuje nobene hrane. Druga je s čebelami, ki ostanejo tudi čez zimo živahne. Če jim je čebelar pobral vso sladko zalogo, ki so jo za zimo zbirale vse lepe letne dni, jih mora pitati s sladkorno vodo, da pridne živalice dobro prezimijo in mu bodo še dalje lahko služile.

Inž. Jože Jošt

Skrb za ribji zarod

Po številu potomstva, ki ga da ena samica, nosijo ribe vsekakor rekord. Kadar govorimo o ribjih ikrah, je število tisoč kar premalo. Navadno so ta števila deset tisoč, mnogokrat sto tisoč in celo milijon. Od naših rib da lipan 6000 iker, sulec do 25.000, ploščič 100.000, ostriž 150.000, ščuka 200.000, krap do

800.000 in donavska beljuga 3 do 6 milijonov iker.

Te ogromne številke nam pričajo o neizprosni borbi za obstanek, ki vlada v vodi. V kolikor obstoj posamezne vrste ni drugače obvarovan pred sovražniki, ki ji prete z uničenjem, si ga posamezna vrsta skuša ohraniti s številnim potomstvom.

Redke so ribe, ki skrbе za svoje ikre, dokler se ne izleže zarod. Takim ribam

Ribe za oploditev love z mrežo

zadostuje za obstoj že nekaj sto iker. K takim ribam spada naš pezdirek, ki ga gojimo v akvariju in ki leže ikre v školjko, kjer dozore. Glavač ali kapelj straži svoje ikre ob jamici v pesku, kamor jih je skrtil pred požrešneži. Na ta način so ikre vsaj kolikor toliko zavarovane pred nešteti sovražniki. Pri vseh ostalih ribah pa je potrebno to visoko število iker predvsem zato, ker niso za časa razvoja, ki traja od nekaj dni do več mesecev, prav nič zavarovane pred po-

goltnostjo drugih rib, niti ne pred požrešnostjo sovrstnic. Iker propade mnogo več kot pozneje naraščaja, od katerega pa le malokatera riba doseže prirodno starostno mejo.

Ribji zarod je izpostavljen vsestranskemu preganjanju vseh večjih rib, tako roparic kakor tudi miroljubnih rib, ki se nekatere celo nad lastnim zarodom izpozabijo, dokler je tako majhen kot ostali vodni organizmi, ki jim sicer služijo za hrano. Roparji pa preganjajo zarod in vse ostale miroljubne ribe in tudi med seboj se prav tako uničujejo, kakor pravi prislovica: Velika riba žre majhne ribe.

Gospodarji vodá so seveda roparji, čeprav v veliki manjšini. Od približno pet in štirideset ribjih vrst slovenskih vodá je izrazitih roparjev le devet, a še od teh sta le ščuka in sulec roparja takoj, ko se izležeta iz iker; ostale roparske vrste pa prično ropati šele ko dorastejo. Tudi številčno so seveda roparji v veliki manjšini. V vseh vodah nekaj tisoč miroljubnih rib vzdržuje enega samega tirana, ki neusmiljeno gospodari nad njimi. Miroljubne ribe se običajno drže v jatah, v katerih so vse približno enake velikosti, čeprav raznih vrst. Nasilneži pa nikdar ne ljubijo družbe, zato se drže v vodi le posamič — ker si tudi roparji iste velikosti drug drugemu ne zaupajo!

Koliko ribic se izvali iz tisočev iker, ki jih da ena sama samica? V najboljšem primeru nekaj odstotkov, večinoma pa samo nekaj tisočink. Vse drugo propade v času od drstenja — tako imenujemo ploditev rib do trenutka, ko se izvali ribica.

Ribe planinskih voda odlagajo svoje ike na prodnato dno vode, ribe mirno tekočih nižinskih voda pa na podvodno rastlinstvo. Ko samica odloži ike, spusti v naslednjem trenutku nanje samec svoje mleko in jih oplodi. Pri tem pa ostane

Odvzem iker postrvi

Sulec — samec za oploditev

velik del, mnogokrat večina iker neoplojenih, ker je tok vode odnesel mleko. Iz neoplojenih iker seveda ne bo ribic. Po oploditvi, za časa razvoja ribic v njih, so pa ikre prepuščene same sebi in izpostavljene mnogim sovražnikom, predvsem požrešnosti rib, tudi lastnih roditeljev. Razvoj iker traja pri večini rib nekaj dni, pri nekaterih vrstah pa tudi nekaj tednov. Najdalj traja razvoj iker tako imenovanih plemenitih rib: sulca, lipana in postrvi. Plemenite jih imenujemo zaradi užitka, ki ga nudi njih lov ribiču in po vrednosti njih mesa. Pri sulcu in lipanu

Vlaganje umetno odgojenih ribic

traja razvoj ribic iz iker 2 tedna, pri postrvi pa celo 4 do 10 tednov, kar je odvisno od toplote vode. Kolikor hladnejša je voda, toliko daljša je razvojna doba. Iz teh iker, ki so v hitro tekoči vodi toliko časa izpostavljene nevarnosti, se izvali le kakšna tisočinka ribic.

Z učinkovitimi načini ribolova bi bile plemenite ribe skoro povsem iztrebljene, če ne bi neučinkovitost prirodne množitve človek nadoknadil z umetnim vzgajanjem in vlaganjem rib. Ribje ikre se odvzamejo ribam in oplođijo na umeten način, nato se pa ikre prenesejo v ribje vališče, kjer so za časa razvoja obvarovane pred nevarnostmi, katerim so izpostavljene v prirodi. Pri tem gre v izgubo največ nekoliko odstotkov iker, tako da en sam umetno izdrsten par nadoknadi sto in več prirodno izdrstjenih parov rib. To umetno ploditev rib prikazujejo naše slike.

Ribe love med drstjo v potoku z mrežo. Ujeti samici takoj na bregu odvzamejo ikre v pripravljeno posodo. Ikre morajo izpadati že pri rahlem lahnem pritisku na trebušno stran, kar je znak, da so zrele in godne. Nato se na ikre iztisne še mleko samca, s peresom se vse skupaj premeša in s tem so skoro vse ikre oplojene. Ribe ta postopek, ki traja največ minuto, prav lahko prenesejo in jih nato izpuste nazaj v vodo.

Oplojene ikre nato prenesejo v ribje vališče, kjer se v posebnih valilnikih, pločevinastih škatlah, skozi katere teče neprestano voda, iz iker razvijejo ribice. Ribice se izvalijo z mešičkom, v katerem imajo hrano za prve tedne. Šele ko ta mešiček skoro povsem izgine, začnejo same iskati hrano. Zato ribice vlagamo v potok, kjer bodo ostale šele s trenutkom, ko so sposobne, da se same hranijo, ker so tedaj že okretnejše in se laže izognejo sovražnikom.

Na umeten način se pridobivajo ikre vseh plemenitih rib in tudi ikre ščuk. Največ se pa pridobiva postrvjih iker, ker je postrvjih voda največ, a postrvje iker je tudi najlažje umetno pridobiti. Postrvi se love v potoku tudi že pred drstjo in prenesejo v umetne ribnike, kjer ostanejo do drsti, ki traja za posamezne vrste rib en do dva meseca. Plemenite postrvi za pridobivanje iker je mogoče v ribnikih vzgojiti z umetnim hranjenjem, medtem ko ostale plemenite ribe ne prenesejo ujetništva in jim je mogoče odvzeti ikre šele med drstjo samo.

V Sloveniji imamo štiri ribja vališča, ki pridobijo letno poldrug milijon postrvjih iker in nekaj tisoč sulčjih in lipanskih iker. Del iker se izvozi v inozemstvo. Na daljše razdalje pošiljajo skoro izključno ikre, ki lahko prenesejo prevoz, medtem ko je prevoz ribic mnogo težji.

Jože Župančič

O železni cesti

Kramljanje v spomin na 110letnico prve lokomotive in 90letnico prvega vlaka
do Ljubljane

Če bi prišel med nas danes, po dobrih sto letih odkar je izumil prvo železniško lokomotivo, Anglež Stephenson, bi se gotovo križal od strahu pri pogledu na najrazličnejše lokomotive, ki jih izdelujejo dandanes in vozijo po tračnicah z bliskovito naglico. Če primerjamo prvo lokomotivo z današnjimi orjaki res ni nobena zafrkacija, ako rečemo Stephensonovi prvi lokomotivi »Kofemalen«. Naj navedem nekaj orjakov iz današnjih železniških delavnic:

Najnovejša tipa nemškega motornega vlaka, ki ji pravijo »bolha na tračnicah« vozi z vrtoglavo naglico: 160 kilometrov na uro! Brzovlak, ki vozi po severni Franciji in ima kot značilno posebnost na motornem vozu propeler pa seka po svoji železni poti celo s hitrostjo 180 kilometrov na uro. Kaj porečete k tej naglici že vi, ki živite sredi naglega časa? Kako bi se šele čudil Stephenson današnjim urnim vozilom, ko je njegov stroj vozil tako zlagano, da je lahko pešec korakal ob njegovi strani.

Prav zato so se ob prvih početkih vlaka mnogi radi norčevali iz polževske naglice tedanjih lokomotiv. V našem Zasavju vedo povedati nekateri sedemdesetletniki, kar so čuli od svojih prednikov.

Ob času, ko je vozil skozi zasavsko dolino od Celja pa mimo Zidanega mosta in še naprej proti Ljubljani prvi vlak — to je bilo leta 1849. — se je klatil po naših krajih berač Baron. Pa korači nekoč od Zagorja proti Litiji in železničar ga ustavi sredi proge, češ: »Ne hodi tod, ko veš, da je prepovedano, saj se ti lahko primeri nesreča. Vsak čas bo privozil vlak...«

Berač Baronček pa hudomušno odvrne: »Vem, saj sem ga pustil zadaj. Danes se ne morem peljati z njim, ker se mi mudi. Grem raje peš, ker imam nekaj nujnega opravka v Litiji.«

Kakor pripovedujejo še danes, je Baronček res službujočemu čuvaju pomahal z roko in je odhitel proti Litiji. Šele čez čas je privozil mimo uslužbenca na progi počasni lukamatija, in hitel za urno stopajočim Barončkom.

* * *

Stephensonova lokomotiva iz leta 1829. je bila skromna, le nekaj metrov dolga naprava. Pa pogledjmo in potehtajmo sedanje orjake. Za primero naj omenim samo najnovejšo francosko lokomotivo, ki jo žene Dieselov motor (1900 konjskih sil). Stroj vleče 450 ton težko garnituro z naglico 130 kilometrov v ravnini. Zato je pa lukamatija tudi orjak, da mu ga ni kar hitro enakega soseda, saj je lokomotiva dolga 33 in pol metra, sama pa tehta 225 ton.

Tako je v današnjih časih, ko prevladuje naglica in prihaja res do veljave prislovica, da je čas — zlato...

Jurij Stephenson je začel s svojimi poizkusi za izdelavo voza na parni pogon že leta 1823. Najprej je izdelal mali stroj za neki rudnik. Njegovi načrti

so uspeli in res je nato izdelal prvo lokomotivo. Stephenson je izpopolnjeval svoje stroje in ko je nagnal svoj stroj že na 12 kilometrov na uro, je postal Stephenson že junak dneva.

Iz časov, ko so vpregali prve remorkerje, kakor so dejali tedaj še lokomotivam — remorker pravimo vlačilec na rekah ali na morjih, ki potegujejo za seboj druge ladje — beležijo še mnogo najrazličnejših dogodivščin.

Že takrat, pred 110 leti so prav tako na svečan način odvarjali nove železniške proge, kakor dandanes. Torej nič novega pod soncem!

Leta 1835. je pripeljal prvi vlak iz Bruslja v Muheln. Došel je lepo okrašen vlak, ves v zelenju. Gospoda v slavnostnih oblekah. Do Muhelna je šlo vse po sreči. Pri povratku pa je zmanjkalo v kotlu vode in vlak se je moral že na svoji prvi vožnji ustaviti sredi proge. Šele v škafih so nato dolili dovolj vode, da so se po daljši zamudi vrnili slavnostni gostje v Bruselj.

»Ne bo nas več onegavil muhasti stroj!« so dejali na drugi vožnji. Dolili so to pot vode prav do roba. Ko so dospeli do Muhelna, pa niso mogli vlaka ustaviti. Pare je bilo preveč in strojevodja je v zadregi potegnil za napačno kljuko. Lokomotiva je vozila kar naprej... Drvela je dalje in iztirila. Ves vlak pa je obležal prevrnjen v kanalu. To je tudi ena izmed prvih železniških nesreč.

Ponekod se niso mogli navdušiti za parni stroj. Vsekakor je zanimivo, da so imeli v Srednji Evropi prvo železnico na Češkem. Vozila je iz Čeških Budjovic proti Dunaju. Ta vlak, izdelan na preprost način, je resda tekkel po tračnicah, namesto lokomotive pa so ga vlekli konji.

Za pomembno novotarijo so se hitro vneli tudi v naših slovenskih deželah. Ilirski guverner baron Schmidburg je že leta 1835. začel pritiskati, naj bi zgradili skozi naše dežele železnico. Zaprošil je pristojne dunajske oblastnike, naj bi zvezali Dunaj z morjem preko naših dežel. Tista novica je močno razburila duhove po naših krajih. Vsak kraj je hotel imeti železnico speljano drugače. Eni so si želeli železne kače v bližino, drugi so se bali za zaslužke kot prevozniki in brodniki, ter so zahtevali, naj gre železnica po drugih krajih.

Ing. Ghengi so naročili naj začne razmišljati, kje bi bila nova železniška zveza, ki naj veže Dunaj, sedež avstrijskega cesarja s Trstom, največjo luko v tedanji Avstriji, najbolj uspela in posrečena. Inž. Ghega se je lotil svojega posla in avstrijski cesar je 30. maja 1838. podpisal ukaz o pričetku del. Vso progo od Dunaja do Trsta so razdelili v 6 področij.

Po naših krajih je zavladalo veliko veselje, ko so zaznali, da gre inženir Ghegov načrt čez slovenske dežele. V poštev so prišli Maribor, Celje, Zidani most, Ljubljana in preko Krasa v Trst.

Skoro desetletje je imelo na stotine delavcev polne roke dela, da so potegnili železno cesto z Dunaja preko strmih semerinških klancev in nato po slovenskem ozemlju proti jugu. Leta 1844. je dospela prva lokomotiva do nemškega Gradca. Dve leti kasneje so potegnili redno železniško zvezo do Celja. Med najbolj opasnimi mesti pa je bila proga skozi Zasavje. Prve količke so zabili na progi do Ljubljane dne 13. julija 1843., z glavnimi deli pa so začeli šele dve leti kasneje. Četrta etapa Celje—Ljubljana je stavila inž. Ghengi največ preglavic. Dolina skozi Zasavje je med najožjimi. Tu se je vršil tedaj promet po reki Savi še s pomočjo ladjarjev. Oni, ki so vlačili tovore po reki navzgor so vpregali pred ladje vole. Včasih je bilo pred ladjami tudi po deset ali še več parov volov. Tombasi, kakor so nazivali orjaške ladje, so bili težki in do vrha napolnjeni, ob času visoke vode pa je zahtevala plovba še več težav in priprege.

V mnogih krajih v Zasavju je bila struga ozka, breg nad strugo pa tako strm, da so morali volarji zgraditi za svojo živino posebne odre nad strugo. Teh naprav si ladjarji in volarji železniškim delavcem niso pustili dotakniti. Smrtno sovražstvo je nastopilo med delavci in ladjarji, ki so vedeli, da jim nosi nova iznajdba pomanjkanje in obubožanje.

Inž. Ghega pa je odstranil vse ovire in mu je le uspelo, da je speljal progo tudi skozi naše kraje. Prvi vlak je pripeljal v Ljubljano dne 18. septembra 1849. To je bil pomemben dogodek za Ljubljano in vse slovensko ozemlje. Kakih 50 Ljubljančanov je odšlo novemu vlaku nasproti že do Celja, in so se potem vozili kot gostje skozi Zidani most, Zagorje, Litijo in ostale kraje do Ljubljane. Castni gostje so bili vso pot deležni viharjih pozdravov. »Novice«, časopis, ki je izhajal tedaj v Ljubljani, poroča, da so se na vsej progi čuli le slovenski vzkliki: »Živio!«.

Posebno svečan sprejem je bil v Ljubljani, ko sta zavozili na postajo lokomotivi »Ljubljana« in »Triglav«. V tistih časih so imele lokomotive še posebna imena in ne številke, kakor dandanes. — Vse mesto je bilo v zastavah in veselica, v korist slovenskih ranjencev z laškega bojišča, je trajala do naslednjega dne.

Tako je dobila Ljubljana »hudičevo iznajdbo«, kakor so dejali nekateri vlaku. Prevoz po železnici je bil hitrejši, kakor z vozovi in ladjami. Kraji, kjer so čutili pomanjkanje živil, so z vlakom popreje dobili naročeno blago, kakor z vozovi. Železnica je tudi vse ljudi močno med seboj povezala. Kilometrskе razdalje ne pomenijo v današnji dobi nič več.

Krompir

Stara resnica je, da se zlato preizkuša v ognju, a prijatelj v nesreči. Takega se je pokazal tudi krompir v težkih vojnih dneh. Nemčija in Avstrija sta se branili v svetovni vojni pred blokado s — krompirjem. Poglejmo na zemljevid in videli bomo, da se črta zapadne fronte, točno ujema z mejo najintenzivnejšega pridelovanja krompirja. Pred vojno je Nemčija pridelala skoro tretjino svetovnega pridelka krompirja.

In kdo more trditi, da krompir ni dobra jed? Poleg tega je krompir eno najbolj izdatnih hranil, ker vsebuje veliko škroba in ogljikovih hidratov.

Od kod pa imamo ta nenadomestljiv sadež?

V Južni Ameriki so živeli nekoč narodi, ki so poznali krompir. Dandanes ga v teh krajih skoro ne poznajo. Kanada in Združene države pa pridelajo komaj desetino svetovnega pridelka. Vzrokov za ta krompirjev neuspeh v Ameriki je več. V najgostejše naseljenih krajih je bilo premalo vode. Največji vzrok njegovega neuspeha pa je iskati v tem, ker ni mogel krompir zadostiti vsem potrebam domačinov. Krompir je težak in ga je težko prenašati. Če je hotel stari Inka iti na lov, ni mogel nositi seboj zaloge krompirja, ki bi mu zadoščala za par dni. Sušiti ga ni znal, kakor ga mi danes sušimo, a poleg tega se krompir rad pokvari.

Pri nas poznamo krompir kakih dve sto let. Splošno se misli, da je krompir prinesel v Evropo neki Drake, čeprav ta nima nobene zveze s krompirjem.

Drakeju pripisujejo zaslugo, katere nima. Vsemu je kriv banket, ki ga je Drake priredil 4. aprila 1581. na čast kraljici Elizabeti. Ob tej priliki so servirali

tudi nek malo poznan plod — batato. Zgodovinarji, ki niso imeli pojma o krompirju, so izjavili, da je batata — krompir. Sicer je batata podobna krompirju. Vsebuje mnogo škroba, kot krompir, a tudi mnogo sladkorja. Na Japonskem, na Javi in posebno v Združenih ameriških državah je batata splošno znana zelenjava, kot pri nas kumarice ali zelje.

Po vsem tem torej ni Drake prinesel krompirja v Evropo, a do danes še ni točno ugotovljeno, komu pripada ta zasluga. Nekateri trde, da je prinesel krompir v Evropo trgovec John Hawkins. Ta je dal krompirjevo seme nekemu lekar-narju Gerardeu v Halbornu. Šele po 21 letih je Gerard seme posejal in pridelal krompir. Priporočal ga je kot izvrstno zdravilo. Na sliki ga upodabljajo s krompirjevim cvetom v roki.

Gerard je imenoval krompir Batate Virginia. Tako tudi Francozi. Ker pa takrat v Virginiji krompirja niso poznali, se splošno misli, da je krompir vozila neka ladja, ki je potovala iz Virginije. Najverjetnejše je, da je prišel krompir v Anglijo iz Španije, kjer so ga poznali že v sredini 15. stoletja. Toda španski krompir ima svetlordeče cvetove, a angleški rumene. Tako je vprašanje izvora krompirja v Evropi še vedno nerešeno, čeprav so l. 1853. postavili Drakeju spomenik.

Kako je razširjen krompir v Evropi

Iz Španije, kjer se je krompir najprej pojavil, je prišel v Italijo. Iz Italije ga je papežev poslanec odnesel v Belgijo in župan mesta Monsa je poslal rastlino ravnatelju cesarskega botaničnega vrta na Dunaju. Ta gospod jo je obširno opisal in ji dal primerno latinsko ime. Tako je krompirjev cvet prišel v znanost. To je bilo l. 1601.

Pol stoletja kasneje je ukazal veliki knez to čudovito cvetje posaditi v berlinskem dvorskem vrtu.

Krompirjev cvet je bil takrat priljubljen tudi v Franciji. Ludovik XVI. in Marija Antoinetta sta prihajala na dvorske zabave, okrašena s krompirjevim cvetom. Da bi razširil krompir med kmeti, ga je nedaleč od Pariza posadil kraljevi botanik Parmentier. Podnevi so stale okoli zemljišča straže, ponoči pa so okoliški kmetje krompir nemoteno pokradli. Ravno to pa je hotel Parmentier doseči.

Kot hrano je pa krompir v Evropi uvedel prav za prav Friderik Veliki kljub velikemu odporu poljedelskih strokovnjakov. Pojavil pa se je močan pomočnik — glad. L. 1745. in l. 1771. do 1774. je vladal v Nemčiji glad. Žetev je bila slaba, samo krompir je sijajno uspeval. Ljudje so se krompirju privadili in dandanes je nepogrešljivo hranivo mnogih narodov.

Pojasnilo k zemljevidu: Take zemljevide ali slike, na katerih rišemo znamenitosti z različnimi znaki, imenujemo grafikone. Kjer so pikice bolj na gosto narisane, tam goje več krompirja. Primerjaj Jugoslavijo z ostalimi deli Evrope!

Anton Debeltjak
Skozi lški Vintgar

(Nadaljevanje.)

Med poležkavanjem so se mi prisesale po laktu tanke zvezdice, ki so želele menda, naj jih odnesem v Lašče, kamor sodijo po svojem imenu: laščec. Tri dni prej sem ležal na kamenu v Savi pri Lescah: pod pazduho se me je prijel podolgovat ostuden prisklednik ali pijavčica, ki se ponekod imenuje klešč (oklene se kože kakor s kleščami), tudi klošč ali klop. Ovce pa dobivajo zajedavca, ki se piše čeper — kakor njegov oče in njegova krvoločna mati. Klóp je na Koroškem tudi pritlikavec, patoglavac, paglavac, patúljak, palček, kržljavec, majhnič: po njem so hoteli razlagati Klopinsko jezero, ki ni posebno obširno.

Prilezel sem na rob zajetne skleda. Z razpetimi perotmi kragulj iz višave blagoslavlja mišji rod, šoja se v valovitih sunkih poganja skozi zrak, dočim prevalim v novo, globbo kotanjo.

»Kje pa ste vi uzмали ime svoji vasici?« se z nasmehom obrnem na hromega starca, ki sem ga takoj v duhu krstil za tebenskega vedeža Tirezija.

»I kje, nekda j so so se pisali tod Uzmáni, pa nam je to ostalo.«

Poglej zemljevid pa boš videl toliko sel, ki glasno in jasno govoré o slovanski zadrugi. V »slovenski Atiki« najdeš: Bavdki, Dolšaki, Pečki, Mački, Strletje, Tomažini, Marinčki, Logarji, Lužarji, Naredi, Vintarji, Ščurki, Zadniki, Janeži, Kračali, Kržeti, Petrinci. Koliko zgledov našteješ po Goriškem, Prekmurskem, Beli Krajini, itd.!

»Je še v Robu gostilničar Zbačnik?«

»Tisti iz Šegóve vasi? Že štiri leta krčmari v Ribnici,« se odreže vedež, kakor mi je poprej že neki drugi izvestitelj razodel.

»Iz Šegóve vasi sem jaz, Zbačnik je iz Travnika. Kako pa poznate našo občino Loški potok?«

»Služil sem pri Navskih v Travniku in smo iz Mežnarjevega studenca vodo vozili za zidanje.«

»Čudno naključje! Pred 6 dnevi sem spoznal brhko kuharico dijaške kolonije v Zg. Gorjušah: nje mati je od Navskih, torej iz družine, ki je zaslovela ob umiku Francozov iz naše pokrajine.«

Tudi v Uzmanih opaziš pogorišče. Požar ni segel daleč. Je kaj pomagala Uzmanščica gasiti? Jez učinkuje toliko, da danes potoček žene mlinsko kolo. Kmalu ponikne. Nedavno so jo pobarvali. »Farbati se pa ne dam«, je žuborela in 3 dni porabila za 1 km pota; počasneje od mene je guzala naprej!

»Ho ho, ti pa rabutaš!« nagovorim mladega dolgooprstnika, ki se je brž odpravljal s hruške. Njegov vrstnik si je na bregu krajšal čas na lesenem biciklju, svojemu izdelku. Otroci so lešnikarili. »O veliki maši so lešniki v kaši«, so še mehki in mlečni, »o sv. Jerneji so zreli, o mali maši so pa naši«, pravi ljudska skušnja. Prenežnih sadov in nedoraslih živali ne velja porabljati za hrano. Zato na primer je med svetovnim požarom pokojna Avstrija prepovedala klati teleta. Ko pa je neki glavar na Gorenjskem dobil v krčmi ocvrto meso, je z očitkom vprašal gospodarja: »A ni teletina?« (lahko bi bil rekel tudi riten-skol), gostitelj pa se je koj odrezal: »Tele je žebelj posesalo, to je prisilni zakol!«

V selu Pečkih sem pozvedel, ali je ljubljanski igralec Peček odtod, a ga niso poznali. Pač pa so vedeli za župnika Lojzka P., vedrega in veselega moža, kakršna je vsa ta pokrajina. Kar doma sem se čutil, ko sem med tukajšnjimi zaselki zasledil tudi Dednik, kakor v rodni svoji župniji.

Samodrž je priplašil nekaj zagrebških sovražnikov zverjadi in me spomnil, da je za srnjake minila lovostaja, kakor sedaj imenujejo lovopust ali prepovedani lov. V tej hiši sicer ni oštarija, kvečjemu moštarija — nedeljski »nimrodi« so pili malinovec za mali novec. Nisem čul, da bi bili podrli kakega jelena; medvedi so tako pod zaščito, divji kozli (gamsi) nemara takisto.

V pomenku z domačimi me je eden imel za 10 let mlajšega od sebe, a sem 12 zim starejši od njega.

»Delo po rudnikih me je vzelo. 13 let sem se ubijal po Franciji.«

»Tole odpadlo sadje, paberke, kuhate za prašiče?« me je zanimalo.

»Kuhinje za svinje se morajo podreti! tako pravi naš učitelj na Grmu« — me opozarja njegov brat, ki je tudi okušal raj francoskih premogovnikov. »Mi pravimo: paperki. Vaša bližnja rojakinja, moja svakinja iz Sodražice, pa reče brački!«

»Čim zanikrnejša je stvar, tem več izrazov ima pogosto. Pri nas v Loškem potoku pa se sliši: kovžki ali brečki.«

Ta misel se mi je potrdila, ko sem nekoliko pozneje zasliševal o tem in onem šolarico Jamnikovo. Marijine kapice je dejala cvetki, nazvani v mojem kraju: korček, fajfica, sovdatek, drugod še kozja repica, kokorik, krvavi lisec, krož ali kroš, po Kersnikovi povesti često ciklamen. Krož in grški ciklamen kažeta isto pojmovanje gomolja, ki so ga Nemci krstili za Saubrot, svinjski hlebček. Pobel ali lapuh je označila za »klobuk«. Ko pa sem želel zvedeti, zakaj ima usta pod nosom, me je po strani pogledala in obmolnila v nasmehu. Morebiti je hotela namigniti, da jih ima za molk, ne samo za pomenek ali jed. V Robu se je poslovila.

Tod veje dober duh po lesu. Najvidnejša stavba je Auerspergova žaga. Po ravnici se pričenja kolesarska nadloga. Če bi naredil ovinek, bi si mogel ogledati Kobilji curek, ki ga Ribniška podružnica Planinskega društva priporoča na par tablah. Na divjino cikajo krajevni nazivi: Srnjak, Podlog, Grm (pri Litiji je celo Tuji grm!), Knej, (če je izveden iz: kuná). Na staroslovenske čase te navede Gradišče, kjer Bog roko ven molí, saj mimotekoča Robarščica je sparjena, komaj pitna. Na mostu prisedem k dvema jarima junakoma, ki še hlače trgata po šolskih klopeh.

»Čigav si ti?« ožemam enega.

»Feliksov.«

»Viš, jaz pa sem svoje dni takole odgovoril: Očetov, materin, Bogkov pa kruhkov, sam svoj pa nič tvoj.«

Led je bil prebit, fantu so se oči posvetile.

»No, pa mi povej, kakšno številko ima vojaški kruh, komis?« nadaljujem.

»Pečeno!«

»Imenitno rečeno. Le počakaj. Lepo čakaj: Kaj je danes novega?«

»Nov datum!« se odreže drugi.

»Oho! Ker si že tako odprte glave, pa ne samo kadar se ti zeha, boš uganil: Kaj več obsega, osnovnik (prva stopnja pridevnika) ali pa primernik (druga stopnja)?«

»Komparativ je po navadi več od pozitivna. Utegne biti pa tudi narobe: starejši gospod nam je včasih mlajši od starega gospoda.«

Čim je Ojdip razvozlat tri uganke, se je Sfinga osramočena vrgla v prepad. Jaz pa — brezna tu ni videti — sem urno vzel pot pot noge in žrl kilometre kakor Italijan špagete. Spotoma sem se malce ohladil v mokrem življu in potrl nekaj olešnikov (o so vzeli o-rehul) in na Rášici sem trčil na trčka, ki je držal velik rogljiček iz bele moke.

»Slišiš, mali mož, ti boš pa luno pohrustal! Prvi ali poslednji krajec?«

Pritlikavec ostane dolžan odgovora. Toda močnejšemu rojaku me zatoži še dokaj glasno: »Tale je pa dejal, da bom mesec pojel!« Stavim, da oba vkup nista vedela, kateri krajec. A ti, vrli bralec, gotovo znaš izrek: Lok od zapada — luna še mlada ... in po tem mahoma doženeš rastoči oziroma pojemajoči mesec. Ponekod pravijo, da C crka, D debelí.

»Lucerna je lepa,« pokažem prepotniku na njivo.

»Ni slaba ta nemka. Vendar primaka je ne bi škodila.«

Francosko besedo »lucerna« je razumel za meteljko ali večno deteljo. Pravimo ji nemška detelja, ker smo jo pač dobili preko Nemcev v deželo. Slično se neki oves imenuje nemec.

»Grem prav na Lašče?«

»Prav. Na desno se držite!« blagohotno svetuje žena.

Poslej stopam le po desnem robu ceste, čeprav mi veter hudomušnik prinaša prah izpod motornih voz naravnost v nos. Sonca ni, vendar je nekaj kopalcev ob Rášici.

Rojstno hišo Primoža Trubarja, početnika slovenske književnosti, sem že pred leti obiskal, zato krenem krebri proti Malim Laščam in skoraj se pokaže značilna cerkev Velikih Lašč. Od desne slutim Hrustovo: je mar ondi dosti velikanov ali hrustov, da je Retenski gospod posnel tam misel na Krpana in Brdavska? Dalje Prhajevo: tja pa ne bi šel, da ne dobim prhajev po polti. Stopil pa bi k prijatelju prof. Pahajnerju, da bi mi v Ponikvah pokazal bistrega kmet-skega samouka Janeza Drena. Ta zna več ko hruške peč' in baje poseka onega Bohinjca, ki je izustil: »Tale svinjak sem naredil iz svoje glave — pa jo še imam!«

V Pečkéh so mi povedali, da lukamatija potegne dolenske lahkodelnike in nedeljnike nekoliko pred sedmo. V trg po takem ne kaže iti, ne bo dosti časa, da obiščem Levstikov spomenik za njegovo 50letnico. Kar čez drn in strn uberem proti postaji. Policaj — srakoper, nadzirajoč koruzo, me že ne bo zatožil. Vlak piska. Da te šent! Tik pred nosom uide železna kača. Vkljub svinčeno težkim okovankam se spustim v dir. Tovorni vlak. He, velik kokodajec, a malo jajec! Trudne kosti položim na trame in si izujem okorno obutev. No, srčkane sandale, doslej sem vas jaz nosil, poslej boste pa ve mene. Preobujem se in shranim v oprtnik prašne nosorogovske čevlje pa hajdi v čakalnico. Tu je vse mrtvo. Pred blagajno stoji napis DOHOD: lahko se nastavim na desni ali na levi (sicer pa se tudi tabla more čitati od obeh strani). Oj ti streha orehova! bi bil zarobantil na mojem mestu laški orožnik, ki je nekdanj služil tudi v Loškem potoku, saj bom moral dve uri čakati! Ob praznikih in nedeljah vozi šele ob 20,56.

Približam se vodnjaku, saj me nihče ne vidi, da se umivam. »Slinavka in parkljevka — vhod prepovedan« je svaril napis tam doli blizu Perhajeve krčme. Primerno bo, da si operem parklje (kakor zaničljivo kedaj omenjamo prste) in ustnice: na njih se mi rad naredi izpuščaj, posebno če za kom pijem. Tako

pripravljen se vrnem v sosedno hišo, Hočevarjevo gostilno. Gospa mi postreže po mojih vegetarijskih željah. Gasilsko slavlje pa sem opravil s cvičkom, kakršnega je kmet pridelal (ne s tistim, ki ga je Bog dal!). Pridružili sta se dve ljubljanski izletnici, ki sta se na nos na vrat pripeljali na kolodvor v koleslju — dirkajoč brez potrebe! Na mile načine sta tarnali in tožili o tem voznem neredu, o katerem jima živa duša ni črhnila, ker domačini uporabljajo bolj avtobus za v Ljubljano.

Kdor čaka — dočaka. Tudi moja malenkost je dočkala srečni časek, ko se je usedla v oddelek železniškega voza. Sami podeželski ljudje. Običajno me njih družina bolj privlači nego gosposka žlahta. Ta je na lice priljudna, narobe večkrat ostudna. Preprostega moža rad proučujem, vse bolj iz duše mu gre beseda. Poslušajte: »Kje pa si bil, Janez? — Belice sem lovil! — Si kaj ujel? — Nič. — Kako pa veš, da so bile belice!«

»Gospod konduktêr, jaz imam karto za glavni kolodvor. Bom smel izstopiti na Rakovniku, da bom mogel s svojo družbo?« Sprevodnik se naklonjeno smehlja šegavim Ribničanom in dobrovoljcem Dobrepoljcem. Koliko so peli ti fantje, meni po večini nove pesmi! Po pravici je rekel oné:

Kjer pojó, le mirno tam ostani:
petja ne poznajo hudobjani...

»Jože, pljuni na svoj sedež, da ti ga kdo ne prevzame!« se šali dobričina na Grosupljem, kjer gredo skoro vsi ven na krepčilo.

»Kaj pa papá papa?« poizveda v sosednem oddelku podraslica.

»Pá-pál!« se poslavlja skozi okno, ko hlaпон odžvižga proti beli prestolnici Slovenije.

»Pri pijači se držite nazaj, pri jedi pa naprej, so rekli naš stari,« modruje nekdo, ki si je na grosupeljskem Y privoščil merico vina.

Vojaki, za malo dni domov puščeni, se vračajo k svojim posadkam.

Pa kol'kor tol'ko moraš bit' vesel...

jo znova urežejo, dokler se na Rakovniku večina ne poslovi. Na glavni postaji se še jaz poslovim od železnega konja. Namesto od zahoda sem prispel v senco ljubljanske donebnice od vzhoda. Tak sem ko Pühkov Lükek, doma iz slovenske Atike.

(Konec.)

Griša Koritnik

Domovini

O Domovina, ti našega bitja vsebina —

ponosno zelenje bršljana in oljke pohlevno brstenje,

v oblake rastoča planina in mir dihajoča ravnina —

o Domovina: življenje

naroda, družbe, človeka,

rasti od veka do veka!

Iz kmetove skromne družine
izvirajo tvoje vrline,
gradeče iz borne osnove
domove, zvonove, brodove —
o sladka beseda, živ plamen iz mrtve davnine —
o Mati, ki dala človeštvu si večne dobrine.

Šibé se pod tvojim obličjem sovražna kolena
in skriva se grešno lice pogana,
o blagoslovljena zemlja, ki krije plemena
Hunov, Obrov, Mongolov in divjega Džingiskana.

Poljubljeno morje, ki bele ti noge umiva
in prag skaloviti ti kiti s cvetovi,
ki so kot bele pene beneškega leva, ki sniva
o dneh, ko so vrtali žrelo mu naši brodovi.

Poljubljena bela planika s Triglava — mejnika,
ki vsakikrat, kadar pogleda jo tujec vztrepeče —
in gleda na jug, kjer se v soncu svetlika
goli Koritnik ob rami Albanije divje preteče.

Pozdravljena žitnica, sončnega smeha bogata,
matica pesmi, svobode, krvi in jezika,
kjer modra se Donava tiho, sanjavo pomika,
skriva je v naročju bogate lepote Banata.

Pozdravljene bele pečine, kjer Orel naš seda
na čelo ponosnega, kršnega Kajmakčalana,
ko meril je pazno načrte in pota soseda,
ki čaka, da tekmeца zgrabi, ko stara zaceli se rana.

O Domovina, ti si ljubezen, uteha,
krepčilo nam nudiš, ko zdvajamo omahujoči,
odpuščaš nevrednim, ki tonemo v morju nevere in greha
in kličeš duhove, ki solza kesanja jih moči.

O Mati, ne daj, da pozabljeni utonemo v krvi
dvigni nam srca v višine Miru in Pravice,
da v krvi in duhu pogledam Tistemu v lice,
ki zadnji je prvi.

KULTURNI ZAPISKI

W. E. Henley — Griša Koritnik

„Jaz sem žanjec . . .“

I.

Jaz sem žanjec.
S previdnimi mahi srpa
molče žanjem vse:
Blede rože pomladi,
visoko žito poleti,
zrelo sadje jeseni in šibko zimsko cvetje.
Žanjem in žanjem —
s previdnimi mahi srpa
žanjem vse, ko je čas.

Jaz sem sejalec.
Vse živo, še breztelesno,
teče skozi mojo sevnico.
Atom spojen z atomom
pada, priganjajoč drug drugega
skoz moje roke —
menjaje se venomer
in slej ko prej nespremenjen.
Nenehoma sejem,
življenje, nepokvarno življenje
teče z moje sevnice.

Jaz tvorim in rušim,
sem plima in oseka,
zdaj in pozneje.
Hiteč skozi zamotane struge in vijuge
neskočne prirode
dajem nevidno in neslišno
podobo vsemu, kar je.
Jemljem in dajem,
sem roditelja in grob,
sedanjost in večnost.

II.

Pozen škrljanček žgoli z mirnega obzorja;
in od zahoda,
kjer sonce po svojem opravljenem delu
počiva ko v zadovoljstvu,
pada na staro, sivo mesto,
kot jasen in veder vpliv,
svetal mir.

V rožnato-zlati tenčici
se dvigajo dimi.
Stolpi žaré, spremenjeni. V dolini
vstajajo sence. Škrljanček žgoli in žgoli.
Sonce je že z blagoslovi pri kraju
in pada. Temneče obzorje
drhti ob občutju noči —
noči z njenimi vlaki zvezdā
in njenim velikim darilom spanja.
Tak bodi moj konec!
Opravil sem svojo nalogo, svoj dolgi
vzel sem plačilo in v srcu [dan,
pozen žgoli mi škrljanček.
Zdaj me požanji na mirnem zahodu,
ob svetlem in vedrem sončnem zatonu —
Smrt.

Angleški pesnik W. E. Henley (1849
do 1903) se je rodil v Gloucesteru. Bil
je od mladosti pohabljen. Izdajal je več
periodičnih leposlovnih listov in sode-
loval ob raznih priložnostih s svojim
prijateljem romanopiscem R. L. Steven-
sonom. Objavil je več zbirk pesmi, ne-
koliko antologij in kritičnih del ter po-
magal sestavljati besednjak angleških
narečij »Slang Dictionary«.

Opomba prevajalca.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Indijska vrana. — V Indiji je težko
mogoče nekaj storiti in docela nemo-
goče kaj pojesti, ne da bi tega ne
opazila kaka vrana. Indijska vrana je
najbolj presenetljiva žival, kar sem jih
videl v tropskih pokrajinah. Izpočetka
Evropcem rajši pogleda za kako trav-
natozeleno papigo ali za kakim slo-
nom. Saj vran ima lahko doma, si mi-
sli, pa še lepših. Kajti indijska vrana
je le male rasti in njenemu motno-
črnemu perju manjka prelivajočega se
leska. Ona je preprost ptič. Toda ima
razum. Strašen razum! — Ko se Evro-
pec privadi tropom ter se zave, da so
tod papige tako pogoste kakor doma
vrabci, ko se mu predrzne sive opice
ne zdijo več smešne, temveč le nad-

ležne, ko je potemtakem izgubil spo-
štovanje za svojevrstne živalske obli-
ke in barve, tedaj ga prične zanimati
razum indijske vrane. — Povsod jo
vidi, a tudi če je ne vidi, s tem ni
rečeno, da je ni v bližini. Samo ko-
šček kruha mora pasti na zemljo in
takoj je tu. Popolnoma vseeno je, kje
se kaj takega primeri; ob morskem
nabrežju, v gorah, v džungli ali na ho-
telski verandi: košček kruha zbere ta-
koj pol dvanajstice vran, včasih tudi
celo. Vseповsod imajo svoje postojan-
ke in vse vedo. — Svoje znanje umejo
mojstrsko uporabiti, da si preskrbijo
jedi. Zakaj izrazito preračunljive ptice
so. Izsleditev in izraba takega slu-
čajnega dobička se jim zdi mnogo važ-

nejše (in gotovo tudi okusnejše) kakor pošteno delo, ki ga zahteva smotno iskanje piče. Papiga žre pečke in jagode. Čisto preprosto. Zleti na drevesa, na katerih jih kaj raste, in jih žre. Tudi vrane žrejo pečke in jagode (kajti one jedo vse), toda rajši uporabijo stotero zvijač, da jih ukradejo pocestnemu prodajalcu iz lonca, ko da bi se preživljale lepo pošteno kakor papige. Prepričan sem, da vedo prav dobro o vsakem pocestnem prodajalcu, kako daleč meče kamenje. — V Jaipurju sem začel posvečati pozornost vranam. Tam je maharadža ustanovil majhen živalski vrt z nekaj tigri, gazelami in opicami. Opice so krmili zvečer ob šestih; čuvaj stisne vsaki kos belega kruha v ročico. Nihče ne more reči, zakaj maharadža v svojem zoou priveže svoje opice na kako drevo, ko sicer na drugih drevesih kar mrgoli divjih opic. Vendarle on to počenja; nemara zaradi vran. Pet minut pred šesto je večina jaipurskih vran pri drevesu z opicami. Že od pol šeste dalje se klati nekaj izgubljenih psov okoli drevesa. Psi niso tako natančni ko vrane. Čim opica dobi svoj kruh, spleza na drevo, na katerem je z drobnno verižico pripeta. Splezati mora gor, ker ji sicer psi odvzamejo kruh. Vrane pa to seveda vedo — česa one ne vedo! — in jo že pričakujejo na njeni najljubši veji. Komaj se zgoraj ustavi, že sedi dve pedi nad njo kaka vrana in prične krakati vanjo. Tako prav porogljivo s poševno glavo in odprtim kljunom. Kaj takega opica ne more trpeti. Prosim vas, takale sveta hanumanska opica! Prične kazati zobe. Vrana kraka dalje. Opica udari z eno roko po njej — vrana se umakne in kraka tem porogljiveje. Mahne z drugo roko proti njej — vrana odfrči. Zakaj istočasno je izpustila opica kruh, ki ga mora vrana ujeti v letu. Sicer ga dobijo psi. Tistih pet večerov, ko sem opazoval jaipurske vrane v zoou, so trikrat dobile kruh. Samo enkrat je padel pred pse, enkrat ga je pa opica sploh odklonila, kot bi vedela, da ga nazadnje le ne bi snedla. — Ob devetih zjutraj so se v Mount Lavinija odpravili Singalezi s svojimi čolni na ribji lov. Spredaj na kljunu visi košara z rakci za vabo. Vrana bi mogla na obrežju ujeti toliko rakcev, kot bi hotela. Toda tako delo se ji zdi preveč meščansko. Njo mika, da bi si rakcev nakradla iz košare. Ona ve prav dobro, da so ribiči brez moči, kadar stopajo hrbtensko, da zavlečejo čolne v vodo. To traja kake pol minute. V tej pol minuti si gredo vrane iskat, kar po-

trebujejo. Štirikrat sem jih opazoval in trikrat se jim je načrt posrečil. Četrtrič pa je bil v bližini dečko s kamenčki; šele po vranah sem postal nanj pozoren; tako dobro se je bil skril. — Zjutraj ob sedmih mi vedno prinesejo zajtrk v sobo. Ob osmih se podam k nabrežju plavat. Navadno ostane od zajtrka nekaj sladkorja in malo sadja. Vrane ga odnašajo skozi okno. Enkrat ga niso samo odnesle, temveč so tudi nekaj pustile, in vprav na moji beli obleki. Od tistega dne zapiram okno, preden odidem. In od tistega dne dalje je videti, kot bi bile vrane obsedene samo z eno mislijo: kako kljub vsemu dobimo sladkorja? Še preden sem prihodnjič dobil zajtrk, je čepela neka vrana na kokosovi palmi tik pred oknom in opazovala mojo sobo. Pri tem se je delala, ko da je prav nič ne zanima, sedela tam z upognjenimi krivimi nogami kakor kak dostojanstven star gospod ter imela kljun zamišljeno usmerjen proti morju. Samo kadar sem se prav naglo obrnil proti njej, sem ujel njen pohlepni pogled, na kar je zopet glumila dalje. Tako je šlo nekaj dni. Potem so pa ostanki zajtrka navzlic zaprtemu oknu izginili (in vranje posetnice so bile tam). Ne vem, kako to napravijo. Mogoče je, da zletijo skozi okno sosedne sobe na hodnik, kjer počakajo služabnika, ki pride pospraviti sobo, zletijo z njim noter in, ko odide, z njim ven. Tega ne vem. Vsekakor je stvar zelo zamotana. — Med mnogimi vranami Mount Lavinia je posebno eno lahko razlikovati, ker ima belo liso na glavi. Do danes sem videl to vrano pri sledečih opravilih: na hrbtu nekega bivola je pobirala klope, pred mojim oknom je čakala, mohamedanskemu mesarju nasproti je kradla meso za klobase, lovila je rake, iz mačkine skodelice je pila mleko in prežala je na kuhinjskem oknu. — Prav zdajle sedi zopet na moji okenski deski ter me gleda pri pisanju. Ne, da bi jo morda na tem kaj zanimalo. Toda ve, da imam od včeraj dva zavitka keksov v svojem predalu. Nič se ne bom čudil, če jih jutri ne bo več. R. Katz-Petrišič.

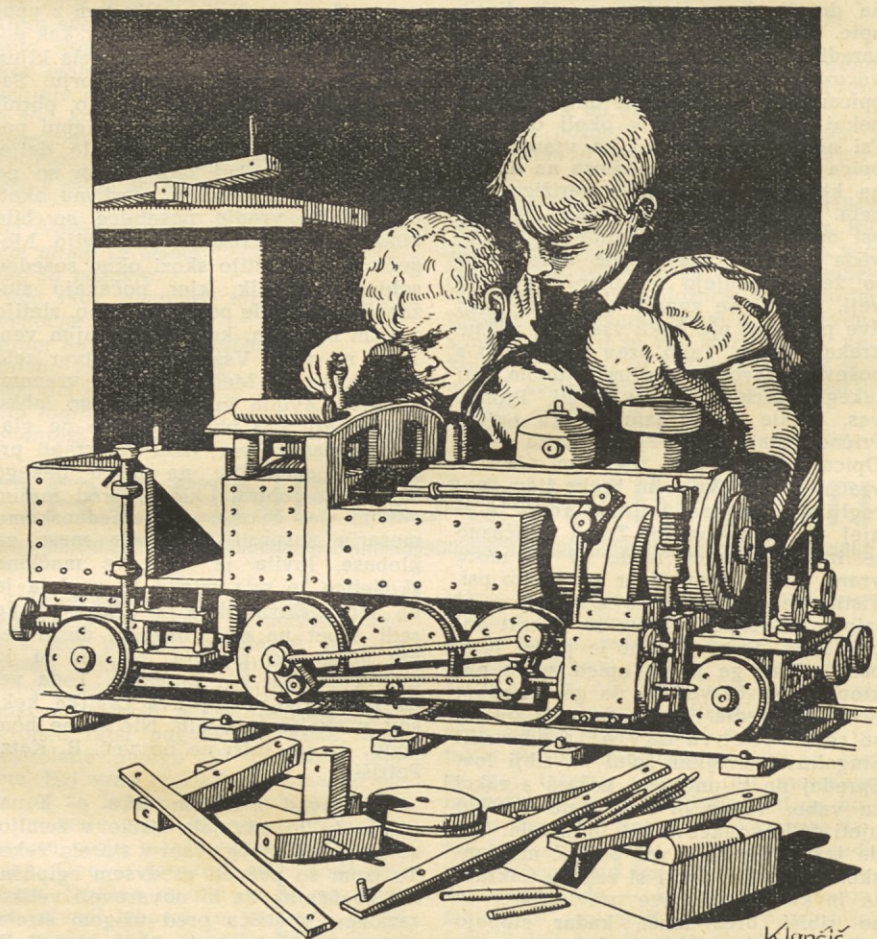
Strelovod v starem veku. — Z napravo, ki bi odvajala strel v zemljo, so se pečali že Egipčani v starem veku. Ta izum so poznali predvsem egipčanski svečeniki, da bi obvarovali velika, razkošna svetišča pred užigom strele. O tem izpričuje napis, ki so ga odkrili na hatorskem svetišču v Dendera v Egiptu, katero svetišče je bilo zgrajeno

okrog leta 160 pred Kr. r. Napis poroča o dveh lesenih drogih, okovanih z bakrom in s pozlačeno vrhnjo konico, »da sta ta dva droga postavljena zato, da sprejemata iz neba prihajajočo strela in jo napravita neškodljivo.«

Tudi na nekoliko starejšem horosovem svetišču v Edfu v Zgor. Egiptu je ohranjen napis, ki poroča o postavljenih štirih drogih iz akacijevega lesa. Napis pravi o teh drogih: »Kot bratec in sestra štrlita po dva in dva kvišku, okovani z bakrom tuje dežele, da odvrčajo nevihto z neba.«

Da kovinski predmeti odvajajo elektriko, so poznali tudi Rimljani, ki so imeli šego, da so pri pojedinah, kadar se je bližala nevihta, na mizo k serviranim razkošnim jedilom polagali tudi

kovinaste predmete. Poleg polaganja kovinskih predmetov na mizo ob času nevihte, ki naj bi zaščitili Jupitrove častilce pred udarci njegove strele, so imeli stari narodi še druge verske običaje za odvajanje strele. Najbolj je bila razširjena šega dviganja golih mečev v zrak. Železni meč z lesenim ročajem so ob času nevihte prožili kvišku v čast Jupitru, da bi jih obvaroval pred strelo. Verovali so, da ima Jupiter ta način počastitve najbolj v čisljih, zato se je ta kult dviganja golih mečev v zrak v času nevihte obdržal celo tja do srednjega veka. Šele Karel Veliki je ostro nastopil proti tej pogarski navadi in z verskega stališča prepovedal dviganje mečev v zrak ob času nevihte.

Klopčič

Slikar Klopčič nam je narisal dva mlada junaka pri igri. Taka igra, ki »ustvarja« lokomotivo, je zares lepa in koristna.